UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 : Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.

Kolttola, Ilari Anton; Näsi, Matti

2022-09-13

http://hdl.handle.net/10138/348246

Kolttola, I A & Näsi, M 2022, Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 : Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia, Nro 51/2022, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 51/2022

SUOMALAISET VÄKIVALLAN JA OMAISUUSRIKOSTEN KOHTEINA 2021 – KANSALLISEN RIKOSUHRI-TUTKIMUKSEN TULOKSIA

ILARI KOLTTOLA JA MATTI NÄSI

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 51/2022

ISBN ISBN 978-951-51-0692-6 (pdf)
ISSN 2342-7779 (pdf)

Sisällysluettelo

Tiivistelmä 2
1 Tutkimuksen tausta 4
2 Uhkailu ja väkivalta 5
3 Rikollisuuden pelko 17
4 Omaisuusrikokset 21
5 Alueelliset erot 26
6 Verkkorikollisuus 29
Kirjallisuus 33
Liitteet 35
Liite 1. Kyselyn toteutus ja aineisto 35

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa esitetään Kansalliseen rikosuhritutkimukseen (KRT) perustuvia tietoja uhkailujen, fyysisen väkivallan ja omaisuusrikosten kohteeksi joutumisesta sekä väkivallan pelosta vuosina 2012–2021. Vuonna 2021 tutkimus oli kohdistettu 15–74-vuotiaille henkilöille ja se toteutettiin maailmanlaajuisen koronapandemian aikana. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös korona-ajan sulkutoimien vaikutuksia rikollisuuteen. Vuoden 2021 kyselyyn osallistui kaikkiaan 4 813 henkilöä.

- Vuonna 2021 noin 6 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli joutunut läimäisyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi oli joutunut noin neljä prosenttia vastaajista. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus nousi vuodesta 2020 ja palasi lähestulkoon koronapandemiaa edeltävälle tasolle.
- Seksuaalista väkivaltaa oli kokenut noin kaksi prosenttia vastaajista.
- Uhkailua kokeneita oli noin 9 prosenttia vastaajista.
- Nuoret kokivat fyysistä väkivaltaa selvästi vanhempia ikäryhmiä enemmän. Miehet kokivat naisia yleisemmin väkivallalla uhkaamista, kun taas naiset kokivat yleisemmin eri fyysisen väkivallan muotoja.
- Fyysisen vamman aiheuttaneen väkivallan kokeminen on kyselyperustaisessa tutkimuksessa jonkin verran yleisempää naisilla kuin miehillä.
- Miehet kokivat uhkailua ja väkivaltaa yleisimmin julkisilla paikoilla. Vuonna 2021 miesten kokema väkivalta julkisilla paikoilla ja omassa asunnossa palasi vuoden 2019 tasolle. Näin ollen vuoden 2020 selkeän laskun jälkeen palattiin pandemiaa edeltävälle tasolle. Työtehtävissä kohdattujen uhkailu- ja väkivaltatilanteiden yleisyys lisääntyi naisten osalta ajanjaksolla 2012–2018, laski selvästi vuonna 2020, mutta vuonna 2021 palattiin jälleen pandemiaa edeltävälle tasolle. Vuonna 2021 naisten kokeman parisuhdeväkivallan yleisyys oli melko samalla tasolla kuin edeltävänä vuonna.
- Poliisilaitosalueittainen tarkastelu osoitti, ettei alueiden välillä ollut vammaan johtaneen väkivallan osalta tilastollisesti merkitsevää eroa.
- 15 prosenttia vastaajista ilmoitti välttävänsä jotakin kotinsa lähellä olevaa aluetta väkivallan uhan vuoksi.
- Välttämiskäyttäytyminen oli selvästi yleisempää kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Poliisilaitoskohtaisesti tarkasteltuna välttämiskäyttäytyminen oli yleisintä Helsingissä ja Itä- ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitosten alueilla ja vähäisintä Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa.
- Polkupyörävarkaudet ja autoihin kohdistuneet vahingonteot olivat yleisimmät kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneet rikokset. Polkupyörävarkaudesta ilmoittaneiden talouksien määrä on hieman vähentynyt vuodesta 2015. Vuonna 2021 noin 10 prosenttia kotitalouksista ilmoitti polkupyörävarkaudesta. Autoon kohdistunut ilkivalta on laskenut melko tasaisesti viime vuodet. Viime vuonna ilmoitettiin aiempaa vähemmän moottoripyörien/mopojen/skoottereiden varkauksia. Muiden kotitalouteen kohdistuvien omaisuusrikosten yleisyys oli verrattain samalla tasolla kuin aikaisempina vuosina.
- Tavaran tai palvelun ostamisen yhteydessä tapahtuneet huijaukset sekä identiteettivarkaudet ovat lisääntyneet ajanjaksolla 2013–2021. Maksuvälinepetosten osalta kuitenkin palattiin vuoden 2015 tasolle. Irtaimen omaisuuden varastaminen sen sijaan on vähentynyt.

- Verkkorikosten yleisimpiä tekomuotoja olivat haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuva häirintä. Noin kymmenen prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa haittaohjelman kuluneen vuoden aikana. Kuluneen vuoden aikana verkkoympäristössä tapahtuneesta seksuaalisesta häirinnästä ilmoitti 13 prosenttia ja muusta häirinnästä noin 15 prosenttia vastaajista. Naiset kokivat häirintää miehiä useammin.
- Yli puolet vastaajista (59 %) ilmoitti pelänneensä verkkorikoksen kohteeksi joutumista vuoden aikana. Verkkorikollisuuden pelko oli selvästi yleisempää kuin katuväkivallan pelko (28 %).

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Rikostilastot ja muut viranomaislähteet kuvaavat väkivallan ja muiden rikosten yleisyyttä puutteellisesti, koska vain osa rikoksista tulee poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Rikoksista ilmoittaminen voi riippua muun muassa siitä, määrittävätkö ihmiset heihin kohdistuneet teot rikoksiksi ja haluavatko he, että tekijä joutuu teostaan vastuuseen. Viranomaistilastot kuvaavat varsin luotettavasti esimerkiksi vakavaa väkivaltaa, mutta lievän väkivallan ilmitulo on paljon sattumanvaraisempaa. Myös viranomaiskontrollin teho ja suuntautuminen sekä lainmuutokset vaikuttavat tekojen ilmituloon ja tilastoitumiseen.

Viranomaislähteisiin liittyvien rajoitteiden vuoksi on tärkeää saada poliisi- ja tuomioistuintilastoista riippumatonta ja niitä täydentävää tietoa rikollisuudesta ja kansalaisten turvallisuudesta. Eräs keino tällaisen tiedon tuottamiseen ovat kyselymenetelmiin perustuvat tutkimukset. Niiden avulla voidaan tuottaa kontrollijärjestelmästä riippumatonta tietoa väkivallantekojen ja uhkailun yleisyydestä väestötasolla, sekä saada tietoja sellaisista teonpiirteistä, joita ei kirjata virallistilastoihin. Lisäksi kyselyissä voidaan selvittää myös koettua turvallisuutta, kuten sitä, miten suureksi huolenaiheeksi ihmiset kokevat väkivallan ja muun rikollisuuden elinympäristössään.

Suomessa uhritutkimuksia on tehty 1970-luvulta alkaen ja systemaattisesti vuoden 1980 jälkeen (Heiskanen 2002; Sirén ym. 2010). Tässä raportissa esitetään uudistetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) tuloksia (suunnittelusta ks. Sirén 2011). Kyseessä on järjestyksessään kymmenes Kansallinen rikosuhritutkimus, joka on toteutettu yhdenmukaisin menetelmin vuosina 2012–2021. Tässä raportissa esitettävät tiedot ovat peräisin vuoden 2021 tutkimuksesta ja aikasarjojen osalta vuosien 2012–2021 tutkimuksista (vuosien 2012–2020 tuloksista ks. Sirén ym. 2013; Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016; Danielsson & Kääriäinen 2017; Danielsson & Näsi 2018; Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020; Näsi & Kolttola 2021).

Tutkimuksen aineisto kerättiin posti- ja internet-kyselynä joulukuun 2021 ja maaliskuun 2022 välisenä aikana. Vuosien 2020 ja 2021 aikana maailmalla jyllännyt koronapandemia on vaikuttanut yhteiskuntien arkeen hyvin kattavasti. Keväällä 2020 Suomessa oli käytössä hyvin kattava sulkutila, jonka seurauksena mm. ravintolat suljettiin ja kouluissa ja työpaikoilla siirryttiin etäopintoihin ja etätyöskentelyyn. Myös vuonna 2021 oli käytössä erilaisia rajoitustoimenpiteitä. Vuoden 2021 kyselyssä kerättiin myös tietoa vastaajien kokemasta verkkorikollisuudesta. Aikasarjoissa esitettävät tiedot koskevat 15–74-vuotiaita. Kyselyn tulokset ovat keskeisiltä osin vertailukelpoisia vuosien 2012–2020 tietoihin, mutta eivät tätä aikaisemmin suoritettuihin uhritutkimuksiin, jotka eroavat tästä kyselystä sekä tietosisällön että kyselymenetelmien suhteen. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 4 813 henkilöä, joista miehiä 2 126 ja naisia 2 687 (ks. liite 1).

2 UHKAILU JA VÄKIVALTA

Kansallisen rikosuhritutkimuksen keskeisimpiä tavoitteita on seurata väkivalta- ja uhkailutilanteiden sekä omaisuuteen kohdistuvien rikosten kehitystä. Tähän tarkoitukseen väestökyselyihin perustuva tutkimus sopii erityisen hyvin; kun kyselyn menetelmä ja kysymysten muoto pidetään yhdenmukaisena, voidaan luotettavasti seurata näiden ilmiöiden yleisyydessä tapahtuvia muutoksia väestötasolla. Lisäksi kyselymenetelmä mahdollistaa rikosilmiöiden yleisyydessä tapahtuvien muutosten tarkastelun tavalla, joka on riippumaton kontrolliviranomaisten toiminnasta ja kirjauskäytännöistä.

Kansallinen rikosuhritutkimus on toteutettu lähes yhdenmukaisin menetelmin nyt kymmenenä vuonna peräkkäin, vuosina 2012–2021. Aikajänne mahdollistaa lyhyen aikavälin kehityssuuntien tarkastelun. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että rikosilmiöiden yleisyydessä tapahtuvat muutokset ovat usein hitaita ja tasomuutokset lyhyellä aikavälillä vähäisiä. Tämä on seurausta siitä, että rikosilmiöiden syyt, olivat ne sitten yhteiskunnallisia tai yksilötason tekijöitä, muuttuvat väestötasolla hitaasti.

Uhkailun ja väkivallan esiintyvyys. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutumista on selvitetty esittämällä vastaajalle luettelo uhkailua tai väkivaltaa sisältävistä teoista. Vastaajilta kysytään, onko joku tuttu tai tuntematon henkilö käyttäytynyt vastaajaa kohtaan mainituilla tavoilla viimeisen 12 kuukauden aikana. Teot ulottuvat sanallista tai kirjallisista uhkailuista asetta käyttäen tehtyyn fyysiseen väkivaltaan. Kysytyt teot ja niiden yleisyys vuosina 2012–2021 on esitetty kuviossa 1a ja 1b[1].

[1] Vuoden 2012 kyselyssä joitakin tekomuotoja koskevat kysymykset poikkesivat muotoilultaan myöhemmistä kyselyistä, eivätkä siten ole vertailukelpoisia vuodesta 2013 alkaen tehtyihin kyselyihin. Tällaisia tekomuotoja ovat: a) tyrkkiminen ja töniminen, b) liikkumisen estäminen ja c) sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen. Kuviossa 1a ja 1b näiden tekomuotojen kohdalla on puuttuva tieto vuoden 2012 tietojen osalta.

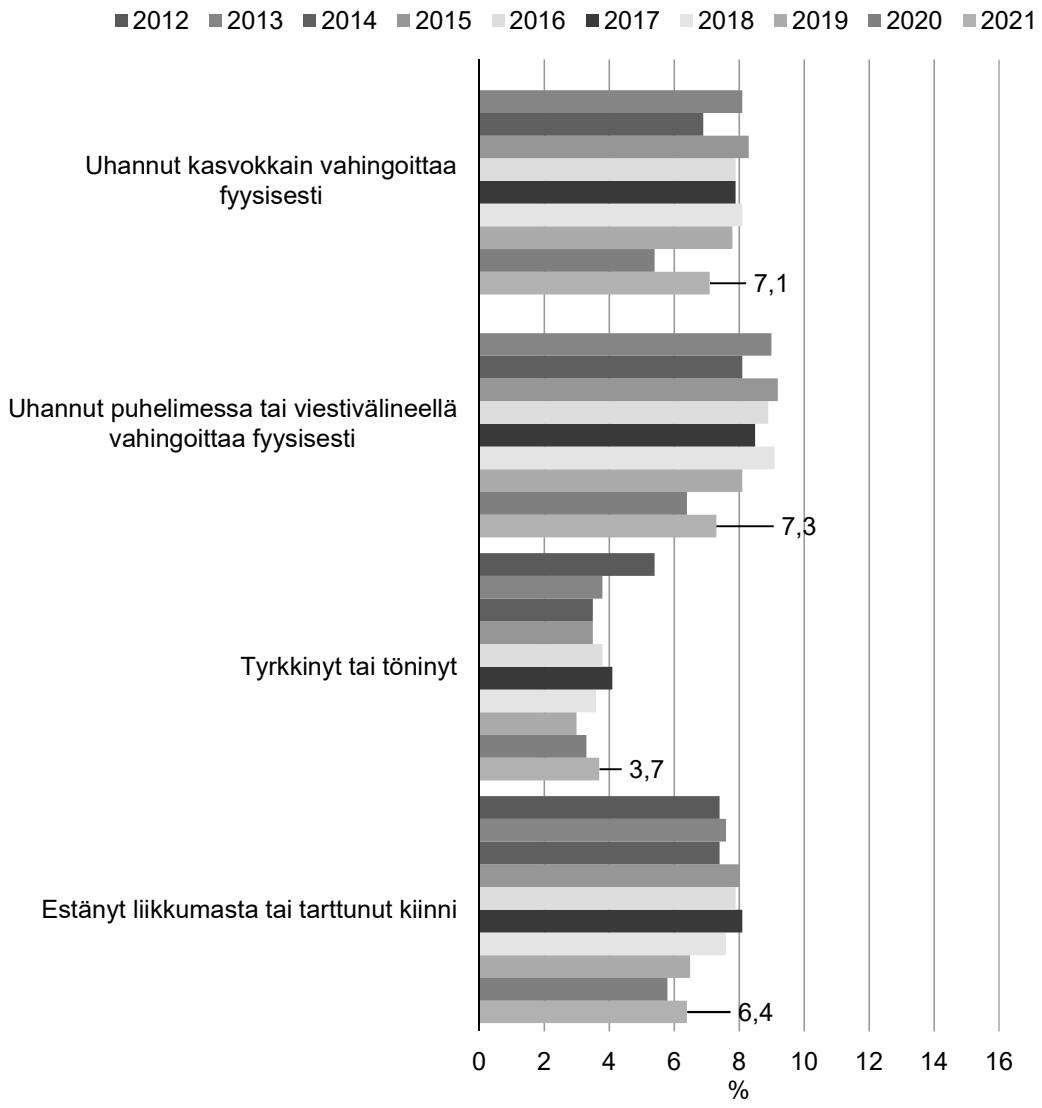

Kuvio 1a. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat vastaajat tekotyypin mukaan vuosina 2012–2021 (%, vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin)

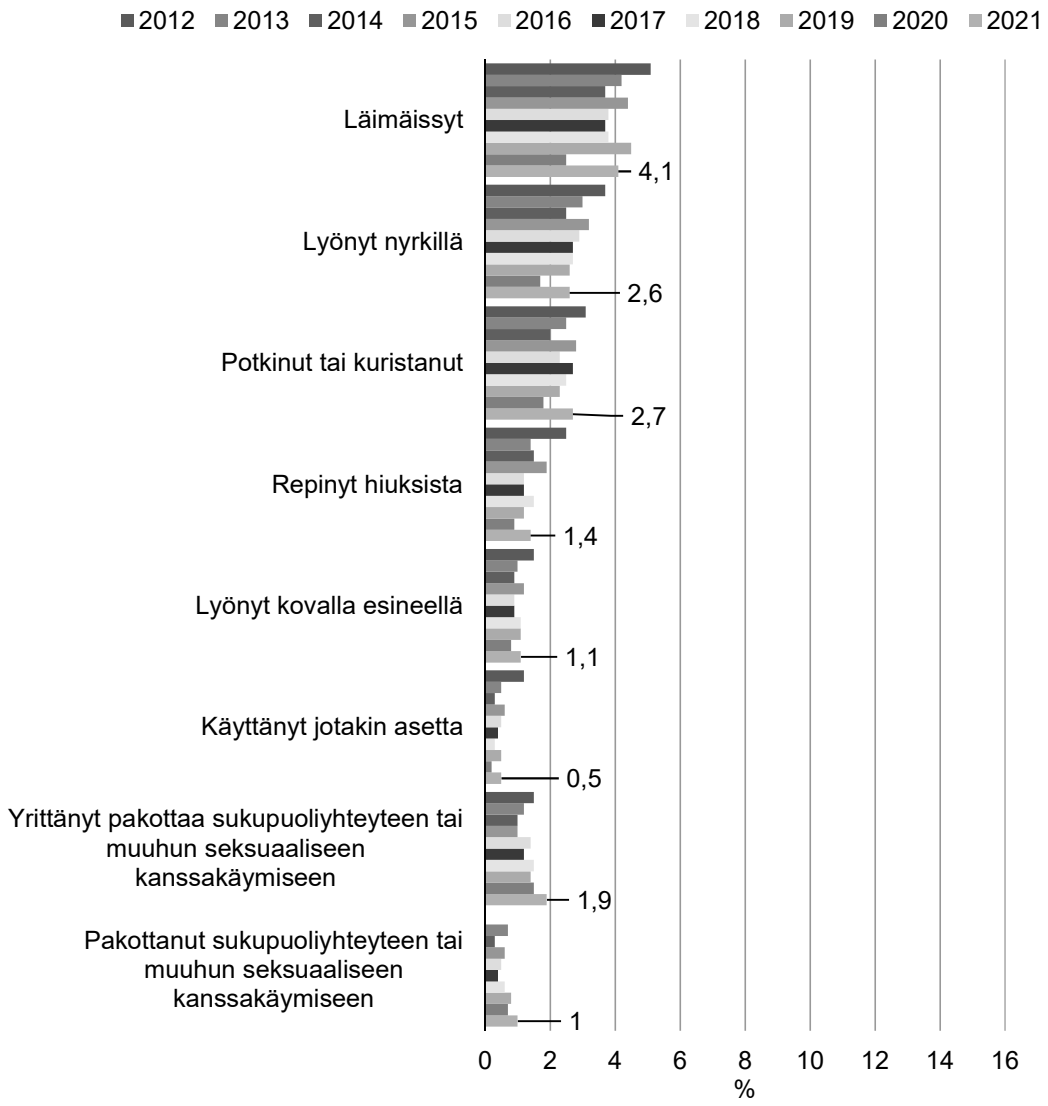

Kuvio 2b. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat vastaajat tekotyypin mukaan vuosina 2012–2021 (%, vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin)

Kaikkiaan eri tekomuotojen esiintyvyys vuosina 2012–2019 pysyi verraten muuttumattomana, mutta vuoden 2020 osalta havaittiin useimpien tekomuotojen osalta laskua. Vuonna 2021 palattiin kuitenkin pandemiaa edeltävälle tasolle. On mahdollista, että koronapandemian johdosta varsinkin vuonna 2020 käytössä olleet rajoitustoimet muun muassa ravintolatoiminnan osalta ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että väkivallan tilaisuusrakenteissa tapahtui selkeä muutos. Toisin sanoen, alkoholisidonnaiset kohtaamiset ravintoloissa ja muissa julkisissa tiloissa vähentyivät pandemian aikana. Samalla vähenivät myös ravintolaillan jälkeisen jatkojuhlat. Vuonna 2021 yhteiskunnan asteittaisen avautumisen myötä vaikuttaa siltä, että on palattu pandemiaa edeltäneeseen tilanteeseen.

Harvinaisimpia tekoja ovat olleet kaikkein vakavammat väkivallan muodot, kuten kovalla esineellä lyöminen ja asetta käyttäen tehty väkivalta, joista on ilmoit-

tanut noin yksi sadasta vastaajasta. Vuonna 2021 läimäisystä ilmoitti 4,1 prosenttia ja lyönnistä 2,6 prosenttia vastaajista. Seksuaalisesta väkivallasta ilmoitti 2,1 prosenttia vastaajista.

Kuviossa 2 uhkailua ja väkivaltaa sisältävien uhrikokemusten yleisyyttä vuosina 2012–2021 on tarkasteltu tekoryhmittäin siten, että tarkastelussa on eroteltu uhkailua sisältävät teot, vähintään läimäisyn käsittävä fyysinen väkivalta, fyysisen vamman aiheuttanut väkivalta sekä seksuaalinen väkivalta. Seksuaalisen väkivallan osalta tarkastelu on rajoitettu vuosiin 2013–2021, koska kyselylomakkeeseen tehtiin vuosien 2012 ja 2013 välillä pieniä muutoksia seksuaalista väkivaltaa koskeviin kysymyksiin, eivätkä luvut näin ollen ole täysin vertailukelpoisia.

Kuten edellä, tarkastelujaksolla ei vuosien 2012–2019 osalta havaita kovinkaan suuria muutoksia eri tekokokonaisuuksien yleisyydessä, mutta vuonna 2020 fyysisen väkivallan yleisyys laski. Vuonna 2021 kuitenkin palattiin melko pitkälti pandemia edeltävään aikaan. Väkivallalla uhkaamista oli vuonna 2021 kokenut 8,5 prosenttia vastaajista. Vähintään läimäisyn käsittävästä väkivallasta ilmoitti 6 prosenttia vastaajista. Fyysisen vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli kokenut 3,6 prosenttia vastaajista. Kaikkiaan voidaan todeta, että koronapandemian kanssa yksiin osuu koetun fyysisen väkivallan väheneminen vuonna 2020, mutta jo seuraavana vuonna tilannekuva näyttäisi palanneen pandemia edeltäneeseen aikaan. Havainto vastaa myös osin poliisin tietoon tulleen väkivallan kehitystä (ks. Tilastokeskus 2022a), sillä poliisin tietoon tulleiden henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrissä palattiin myöskin vuotta 2020 edeltäneeseen tilannekuvaan. Toki poliisin tilastoissa nähtiin selkeämpi kasvupiikki varsinkin kesän 2020 osalta.

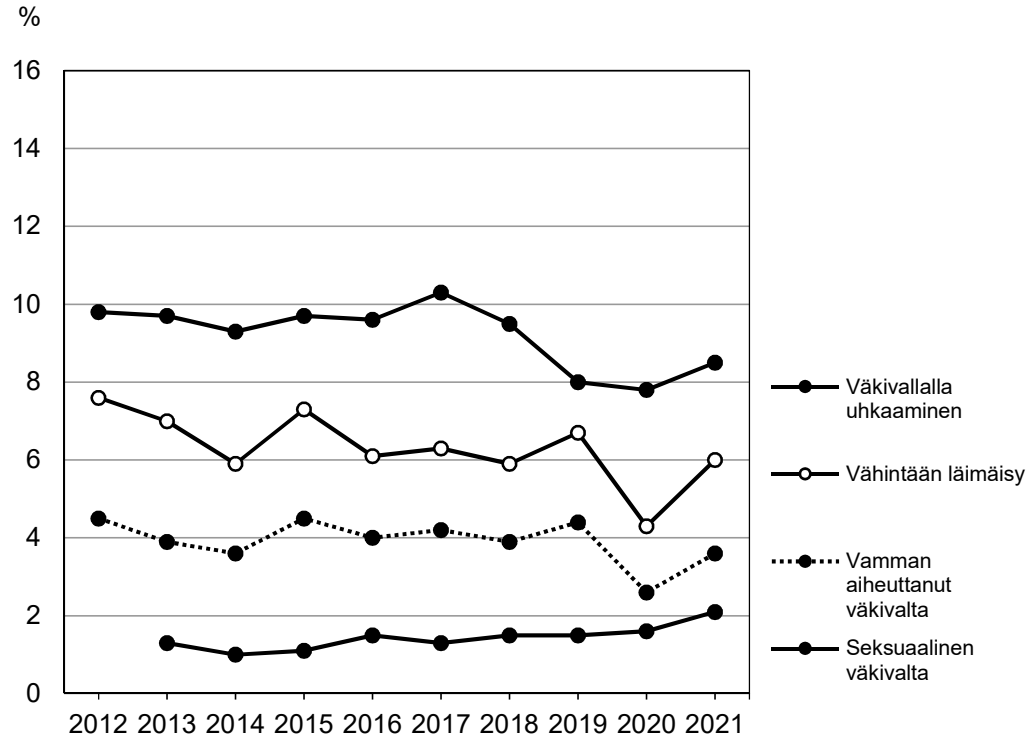

Kuvio 3. Uhkailu- ja väkivaltatilanteiden kohteeksi joutuneet vuosina 2012–2021 (% 15–74-vuotiaista)

Uhkailun ja väkivallan esiintyvyys sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Seuraavassa väkivaltakokemuksia on tarkasteltu tekokokonaisuuksittain sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Uhkailut, joihin ei ole liittynyt uhrin ja tekijän fyysistä kontaktia, on erotettu omaksi kategoriakseen. Liikkumisen estäminen, kiinni tarttuminen sekä töniminen on niin ikään erotettu omaksi ryhmäkseen. Uhkailu ja lievempi fyysinen väkivalta ovat myös tekoja, joissa todennäköisimmin esiintyy tulkintaeroja teon luonteesta. Toisin sanoen käsitys siitä, mitkä teot ovat tahallista vahingoittamista, on subjektiivista, ja voi vaihdella tekijästä ja olosuhteista riippuen. Aikaisemmissa tutkimuksissa onkin todettu, että tekojen tulkitseminen väkivallaksi riippuu esimerkiksi tekijän ja uhrin sukupuolesta (Kivivuori ym. 2012; Kivivuori 2014). Vähintään läimäisyn tai lyömisen sisältäneitä tekoja voidaan puolestaan pitää väkivallan mittarina, jossa subjektiivisten tulkintaerojen rooli on vähäisempi kuin lievemmässä väkivallassa.

Vuoden 2021 kyselyssä sukupuolten väliset tilastollisesti merkitsevät erot uhkailun ja väkivallan kokemisessa säilyivät (taulukko 1) vähintään läimäisyn ja väkivallan uhkaamisen kokemusta lukuun ottamatta. Naiset kokivat miehiä useammin liikkumisen estämistä, tarttumista tai tönimistä, fyysistä väkivaltaa ylipäätään sekä seksuaalista väkivaltaa. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden naisten ja miesten osuudet kasvoivat vuoteen 2020 verrattuna. Seksuaalisen väkivallan tai sen yrityksen osalta uhriksi joutuneiden osuuden oli hieman kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä (kts. Näsi & Kolttola 2021). Viimeisen kahden vuoden aikana uhriksi joutuneiden miesten osuus on noussut hieman naisten osuutta enemmän (kts. Näsi & Kolttola 2021; Danielsson & Näsi 2020).

Taulukko 1. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista; %)

	Kaikki	*Sukupuoli*					
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Väkivallalla uhkaaminen	8,5	8,8	8,3	13,4	10,1	9,8	4,5
Liikkumisen estäminen, tarttuminen, töniminen	10,3	9,2	11,5	21,3	12,3	10,4	4,5
Väh. läimäisyn käsittävä fyysinen väkivalta	6,0	5,7	6,3	12,4	5,5	6,7	2,8
Fyysinen väkivalta yht.	12,1	10,9	13,3	24,9	13,9	12,2	5,3
Seksuaalinen väkivalta tai sen yritys	2,1	1,0	3,2	7,5	1,7	1,0	0,8
Kaikki tekomuodot yht.	16,6	15,3	18	31,4	19,1	17,1	8,3

Kuten aikaisemmissa uhritutkimuksissa, ikäryhmittäiset erot uhkailun ja väkivallan kokemisessa olivat huomattavia: nuorimmassa ikäryhmässä niin uhkailuja kuin eriasteista fyysistä väkivaltaa koettiin selkeästi eniten. Ikäryhmittäisten erojen suhteen tulokset olivat samansuuntaisia kuin aiemmissa kansallisissa uhritutkimuksissa (ks. esim. Sirén ym. 2010).

Kuviossa 3 on tarkasteltu uhkailun kohdentumista eri ikäryhmiin (15–34, 35–54 ja 55–74) siten, että tarkastelujaksona ovat tutkimusvuodet 2012–2021. Tältä osin voidaan havaita, että ikäryhmittäiset erot ovat pysyneet melko vakaina koko tarkastelujakson ajan. 55–74-vuotiaiden ryhmässä uhkailukokemusten esiintyvyys oli korkeimmillaan vuonna 2012, mutta uhkailuja kokeneiden osuus on sittemmin pysynyt erittäin vakaana. 15–34-vuotiaiden ikäryhmässä uhkailua kokeneiden osuus oli korkeimmillaan vuonna 2017, mutta on laskenut sen jälkeen alhaisemmalle tasolle. Sen sijaan 35–54-vuotiaiden ikäryhmässä nähtiin selkeää nousua kahteen edellisvuoteen verrattuna, kuitenkin niin että palattiin lähelle vuoden 2018 tasoa.

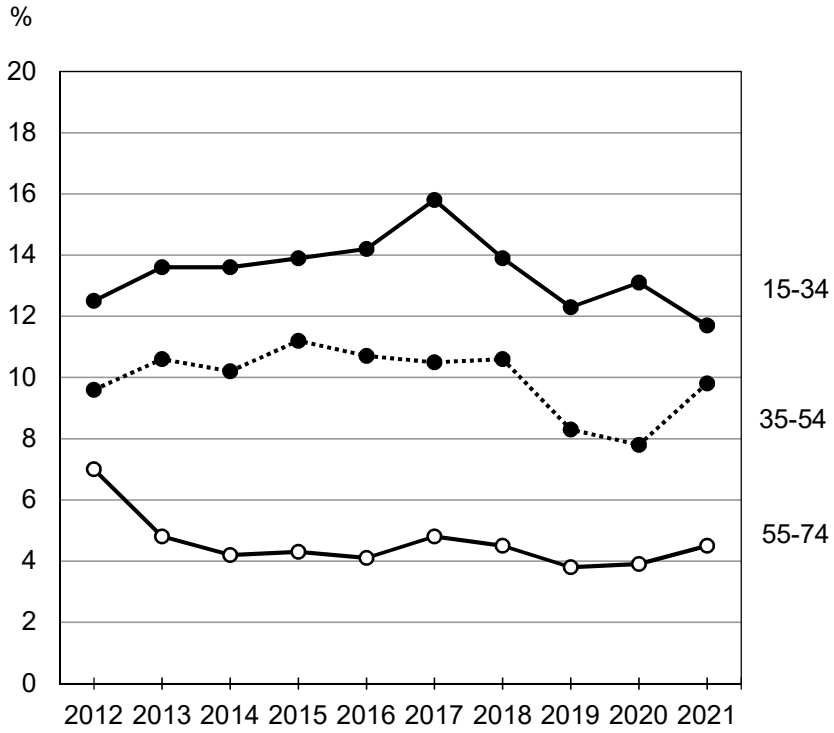

Kuvio 4. Väkivallalla uhkailun kohteeksi joutuneet vuosina 2012–2021 ikäryhmittäin (% ikäryhmästä)

Vammaan johtanut väkivalta. Eräs keino arvioida koetun väkivallan vakavuutta on tarkastella väkivallan seurauksia. Kyselyssä vastaajilta on tiedusteltu, olivatko he saaneet edellä käsiteltyjen tekojen seurauksena fyysisen vamman, kuten mustelman, ruhjeen, haavan tai muun vamman. Pitämällä vamman syntymistä väkivallan vakavuuden kriteerinä, voidaan tasoittaa väkivaltaan liittyviä tulkintaeroja. Näin saadaan objektiivisempi väkivallan yleisyyden mittari.

Taulukko 2. Väkivallan seurauksena fyysisen vamman saaneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Fyysinen vamma	3,6	2,3	4,9	7,5	2,2	4,4	1,7

Kyselyn mukaan miltei 4 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuonna 2021 saanut vamman väkivallan seurauksena (taulukko 2). Naisten ja miesten välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero vamman aiheuttaneen väkivallan yleisyydessä, naisten estimaatti oli aikaisempien vuosien tapaan korkeampi kuin miehillä. Fyysisen vamman saaneiden naisten ja miesten osuus nousi vuodesta 2020, mutta oli silti matalampi kuin esim. vuonna 2019 (kts. Näsi & Kolttola 2021 ja Danielsson & Näsi 2020). Kuten useissa muissakin tekotyypeissä, huomattavimmat erot muodostuivat eri ikäryhmien välille – 15–24-vuotiaiden joukossa 7,5 prosenttia vastaajista ilmoitti fyysiseen vammaan johtaneesta väkivallasta, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli lähes kuusi prosenttiyksikköä matalampi.

Kuvioissa 4 ja 5 on tarkasteltu sukupuolen ja ikäryhmän mukaisia eroja vamman aiheuttaneen väkivallan esiintyvyydessä vuosina 2012–2021. Tulokset osoittavat, että sukupuolten väliset erot ovat tarkastelujaksolla pysyneet verraten vakaina. Yksittäisinä tarkasteluvuosina ero on tilastollisesti merkitsevä, joinakin vuosina tilastollisesti merkitsevää eroa ei voida havaita. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että pääsääntöisesti estimaatit ovat hieman korkeampia naisten osalta, ja kaikki tarkasteluvuodet huomioiden naiset ja miesten välinen ero vamman aiheuttaneen väkivallan kokemisessa on noin 1–2 prosenttiyksikön verran. Kaikkiaan voidaan siis todeta, että fyysisen vamman aiheuttaneen väkivallan kokeminen on kyselyperustaisessa tutkimuksessa jonkin verran yleisempää naisilla. Tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa, että kyselyillä ei voida luotettavasti mitata kaikkein vakavimman fyysisen väkivallan, kuten henkirikosten tai törkeiden väkivaltarikosten yleisyyttä. Näiden tekomuotojen osalta viranomaislähteet tuottavat väestökyselyitä luotettavampaa tietoa. Viranomaislähteet osoittavatkin, että hyvin vakava fyysinen väkivalta kohdistuu selkeästi useammin miehiin kuin naisiin (Lehti 2020; Näsi & Danielsson 2020).

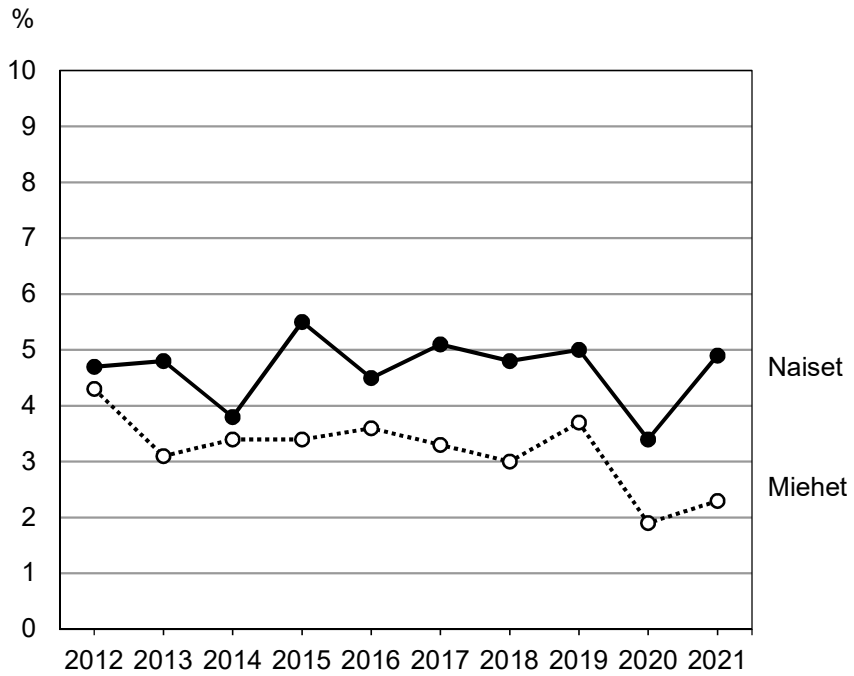

Kuvio 5. Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet vuosina 2012–2021 sukupuolen mukaan (% 15–74-vuotiasta miehistä ja naisista)

Ikäryhmittäinen tarkastelu (kuvio 5) osoittaa niin ikään verraten pysyvää tasoa vamman aiheuttaneen fyysisen väkivallan esiintyvyydessä. Vanhimmassa ikäryhmässä (55–74-vuotiaat) vamman aiheuttaneen väkivallan esiintyvyys on tarkastelujaksolla ollut selvästi vähäisintä, vaihdellen yhden ja kahden prosentin välillä vuosina 2012–2021, kun taas tätä nuoremmassa ikäryhmissä vastaavat osuudet ovat olleet 5–7 prosenttia vastaajista. Tulokset korostavat havaintoa, että fyysisen väkivallan uhriksi joutuminen painottuu nuorimpiin ikäryhmiin sekä kyselylähteiden että poliisin tietoon tulleen rikollisuuden osalta (ks. Näsi & Danielsson 2020). Samaan aikaan voidaan kuitenkin todeta, että vuoden 2021 osalta 15–34 ja 35–54 ikäryhmien ero oli hyvin pieni.

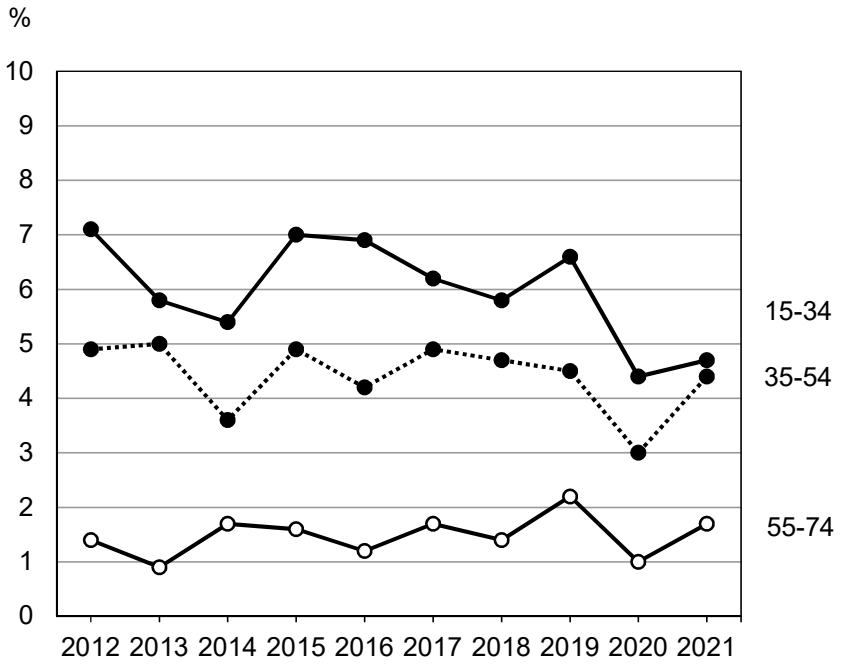

Kuvio 6. Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet vuosina 2012–2021 ikäryhmittäin (% ikäryhmästä)

Tapahtumapaikka. Väkivallan kokeminen liittyy tyypillisesti tietynlaisiin paikkoihin tai tilanteisiin, joissa on kohonnut väkivallan riski. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi työpaikat, joissa kohdataan väkivaltaisesti käyttäytyviä asiakkaita, sekä sellaiset baarit ja ravintolat ympäristöineen, joissa on alkoholihumalasta johtuva kohonnut riski kohdata väkivaltaa. Parisuhteeseen liittyvä tai tuttavien keskeinen väkivalta tapahtuu usein uhrin kotona tai muussa yksityisasunnossa.

Työpaikallaan tai työtehtävissään henkilöiden välistä uhkailua tai fyysistä väkivaltaa oli kokenut lähes viisi prosenttia 15–74-vuotiaista (taulukko 3; kaikki tekomuodot otettu huomioon, ks. kuvio 1). Naiset olivat kohdanneet työssään väkivaltaa tai uhkailua miehiä yleisemmin. Ero juontuu todennäköisimmin sukupuolten erilaisesta sijoittumisesta työmarkkinoille: naiset työskentelevät miehiä useammin terveys- ja sosiaalipalvelualoilla, joissa on kohonnut riski kohdata väkivaltaa tai

uhkailua asiakkaiden tai potilaiden taholta (Työturvallisuuskeskus 2010)[2]. Erityisen yleistä työpaikalla koettu väkivalta oli 15–24- ja 34–54-vuotiaiden naisten keskuudessa, joista lähes 10 prosenttia oli vuoden aikana kokenut työtehtävissään uhkailua tai fyysistä väkivaltaa. Samoissa ikäryhmässä miesten työpaikalla kokeman uhkailun ja väkivallan esiintyvyys oli noin kuusi prosenttiyksikköä matalampi.

Taulukko 3. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet tapahtumapaikan, sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Työpaikalla tai työtehtävissä	4,8	2,9	6,9	5,6	6,0	6,4	2,5
Ravintolassa tai kahvilassa (asiakkaana)	2,0	2,2	1,8	6,3	1,9	1,5	0,6
Julkisella paikalla	3,4	4,2	2,6	6,8	4,1	3,6	1,3
Omassa asunnossa	5,3	4,4	6,3	8,8	6,2	6,0	2,7
Toisen henkilön asunnossa	1,9	1,6	2,2	4,6	2,4	1,5	0,8
Muissa paikoissa	2,7	2,8	2,5	8,4	3,5	1,3	0,9

Miehet sen sijaan joutuivat naisia useammin uhkailun tai väkivallan kohteeksi ravintoloissa tai baareissa. Julkisella paikalla tapahtuneen uhkailun ja väkivallan osalta miesten ja naisten välinen ero oli tilastollisesti merkitsevä. Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat eivät juuri kohdanneet väkivaltaisia tilanteita julkisilla paikoilla tai ravintoloissa, mikä heijastanee myös erilaisia vapaa-ajan viettämiseen liittyviä rutiinitoimintoja.

Yksityisasunnoissa uhkailu- ja väkivaltatilanteet kohdistuivat yleisemmin naisiin. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten uhkailua tai väkivaltaa omassa kodissaan koki nuoret. 15–24-vuotiaista naisista lähes 12 prosenttia, oli kokenut uhkailua tai väkivaltaa viimeisen vuoden aikana.

Seuraavassa tarkastelun kohteena on väkivallan tai uhkailun tapahtumapaikkaa koskeva kehitys vuosina 2012–2021. Tarkastelu on rajattu yleisempiin tapahtumapaikkoihin siten, että julkinen paikka ja ravintolat, baarit ja kahvilat on yhdistetty yhdeksi luokaksi (julkinen tai puolijulkinen tila). Tulokset on esitetty oheisessa kuviossa (kuvio 6) sukupuolen mukaan eriteltynä.

[2] Joillakin miesvaltaisilla aloilla, kuten vartiointialalla ja poliisissa, riski joutua väkivallan uhriksi on huomattavan korkea. Näiden alojen riskialttius ei kuitenkaan näy väestötason tarkasteluissa, koska alalla työskentelevien henkilöiden lukumäärä on huomattavasti pienempi kuin sosiaali- ja terveysalalla.

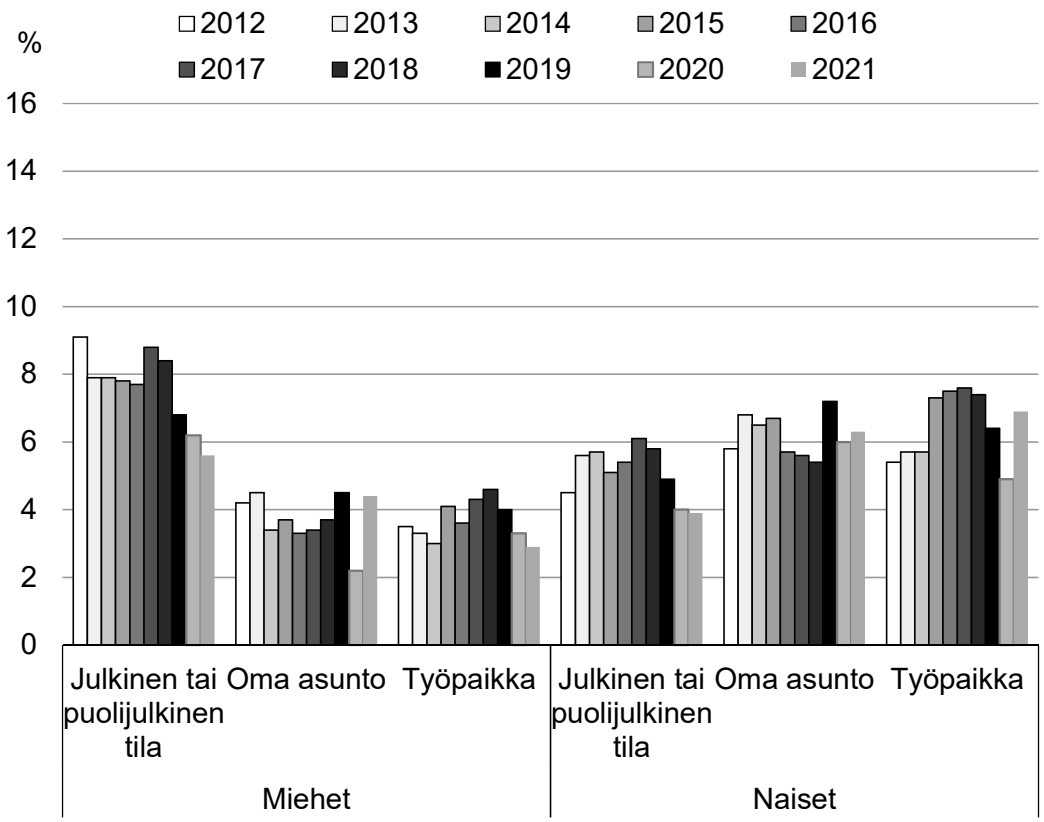

Kuvio 7. Uhkailu- ja väkivaltatilanteiden kohteeksi joutuneet tapahtumapaikan ja sukupuolen mukaan vuosina 2012–2021 (% 15–74-vuotiaista miehistä ja naisista)

Kaikkiaan havaitaan, että miesten omassa asunnossa kokeman väkivallan tai sen uhan osalta palattiin vuoden 2019 tasolle. Näin ollen vuoden 2020 selkeä lasku jäi ainoastaan ensimmäisen koronavuoden poikkeukseksi. Samaan aikaan kuitenkin miesten osalta julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa ja työpaikalla koetun väkivallan taso pysyi melko samalla tasolla kuin vuonna 2020. Naisten työtehtävissään kohtaamat väkivallanteot laskivat vuosina 2019 ja 2020 mutta vuonna 2021 ne näyttävät palanneet aiempien vuosien tasolle. Muuten tilanne näyttää naisten osalta pysyneen melko samana kuin vuonna 2020.

Miehillä julkinen tai puolijulkinen tila on pitkään ollut yleisin väkivallan ja uhkailun tapahtumapaikka, kun taas naisilla kyseisten tilanteiden tapahtumapaikat ovat jakautuneet tasaisemmin. Viimeisen parin vuoden osalta kuitenkin havaitaan, että miesten kohdalla tapahtumapaikkojen väliset erot ovat kaventuneet, kun taas naisten kohdalla julkisessa tai puolijulkisessa tilassa kohdattu väkivalta on aiempaa harvinaisempaa verrattuna omaan asuntoon ja työpaikkaan.

Uhkailun tai väkivallan tekijä. Väkivaltatilanteita voidaan kuvata myös uhrin ja tekijän suhteen mukaan. Tässä tutkimuksessa tekijätahot on jaettu kolmeen luokkaan: entisiin tai nykyisiin puolisoihin tai seurustelukumppaneihin, muihin uhrille lähemmin tuttuihin henkilöihin sekä tuntemattomiin ja puolituttuihin (taulukko 4).

Sekä miehet että naiset olivat kokeneet niin uhkailua kuin fyysistäkin väkivaltaa yleisimmin tuntemattomien tai puolituttujen tekijöiden taholta: noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa jonkin kyselyssä tarkasteltavan teon kohteeksi tuntemattoman tai puolitutun tekijän taholta. Yleisimmin kyseessä olivat uhkailutilanteet, tai tilanteet, jotka sisälsivät tönimistä tai muuta verraten lievää väkivaltaa.

Parisuhdekumppanin tekemän väkivallan tai uhkailun osalta naiset olivat kokeneet miehiä useammin fyysistä väkivaltaa tai väkivallalla uhkaamista. Vakavammassa fyysisessä väkivallassa miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan ollut eroa. Sukupuolten väliset erot näkyivät seksuaalisen väkivallan, uhkailun ja lievemmän väkivallan osalta. Miehistä 2 prosenttia ja naisista 4 prosenttia ilmoitti kokeneensa tyrkkimistä tai tönimistä parisuhdekumppanin taholta. Parisuhdeväkivallan eri muotoja kokeneiden osuus oli samalla tasolla kuin edellisenä vuotena (Näsi & Kolttola 2021). Tulokset olivat varsin linjassa aiempien vuosien mittaustulosten kanssa ja vaikuttaakin siltä, että koronapandemian myötä parisuhdeväkivaltaa kokeneiden osuus väestöstä ei kasvanut.

Taulukko 4. Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet sukupuolen sekä tekijän ja uhrin suhteen mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Entinen tai nykyinen puoliso tai seurustelukumppani		*Muu uhrin lähemmin tuntema henkilö*[1]		*Tuntematon tai puolituttu*[2]	
	Mies	*Nainen*	*Mies*	*Nainen*	*Mies*	*Nainen*
Väkivallalla uhkaaminen	1,0	1,7	2,1	1,4	6,6	5,6
Liikkumisen estäminen, tarttuminen, töniminen	2,0	3,8	2,8	3,1	5,0	5,6
Vähintään läimäisyn käsittävä fyysinen väkivalta	1,5	1,6	2,3	2	2,7	3,2
Fyysinen väkivalta yhteensä	2,8	4,1	3,8	3,8	5,7	6,9
Seksuaalinen väkivalta tai sen yritys	0,4	1,6	0,6	0,5	0,4	1,3
Kaikki tekomuodot yhteensä	3,4	5,5	4,8	4,8	9,9	11

[1] Veli, sisko, isä, äiti, lapsi, ystävä, tuttava tai työtoveri.
[2] Uhrin satunnaisesti kohtaama henkilö, työssä kohtaama asiakas, potilas tai vastaava.
Taulukossa esiintyviä eri tekotyyppien lukuja ei voi laskea yhteen, koska sama vastaaja on voinut kokea sekä uhkaamista että fyysistä väkivaltaa. Kohta ”fyysinen väkivalta yhteensä” käsittää vastaajat, jotka ilmoittivat kokeneensa mitä tahansa fyysistä väkivaltaa, pois lukien seksuaalinen väkivalta.

Kuviossa 7 on tarkasteltu eri uhkailun ja väkivallan kokemista (sisältäen uhkailun, kaikki fyysisen väkivallan muodot sekä seksuaalisen väkivallan) tekijän sekä uhrin sukupuolen mukaan vuosina 2013–2021[3]. Vuosina 2014–2018 tuntemattoman tekijän tekemä väkivalta ja uhkailu lisääntyivät sekä miesten että naisten osalta, mutta vuosina 2019–2020 näiden uhrikokemusten yleisyys oli edellisvuosia matalammalla tasolla. Vuonna 2021 uhrikokemusten yleisyys eri ryhmien osalta kuitenkin hieman kasvoi.

[3] Vuotta 2012 koskeva aineisto ei kaikilta osin ole vertailukelpoinen, joten se on jätetty tarkastelun ulkopuolelle; poikkeamista ks. esim. kuvio 1.

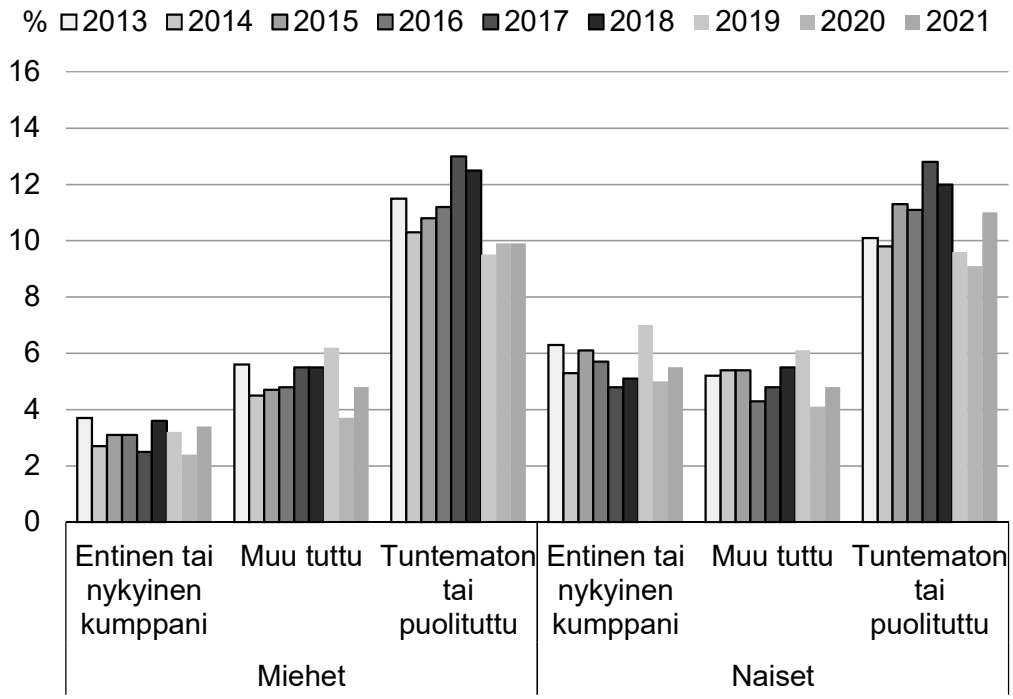

Kuvio 8. Uhkailu- ja väkivaltatilanteiden kohteeksi joutuneet tekijän ja uhrin suhteen sekä sukupuolen mukaan vuosina 2013–2021 (% 15–74-vuotiasta miehistä ja naisista)

Poliisille ilmoittaminen. Uhritutkimusten keskeisiä tavoitteita on mitata myös sellaista rikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon. Tiedustelemalla vastaajilta, onko heidän kokemansa teko tullut poliisin tietoon, voidaan tarkastella sekä piilorikollisuuden yleisyyttä että kansalaisten alttiutta ilmoittaa kokemiaan tekoja poliisille. Vuosien 2013–2021 kyselyissä vastaajilta on tiedusteltu uhrikokemuksien yhteydessä, olivatko he itse tai joku heidän kotitaloudestaan kuluneen vuoden aikana ilmoittaneet vastaajaan kohdistuneesta uhkailusta tai väkivallasta (Suomen) poliisille.

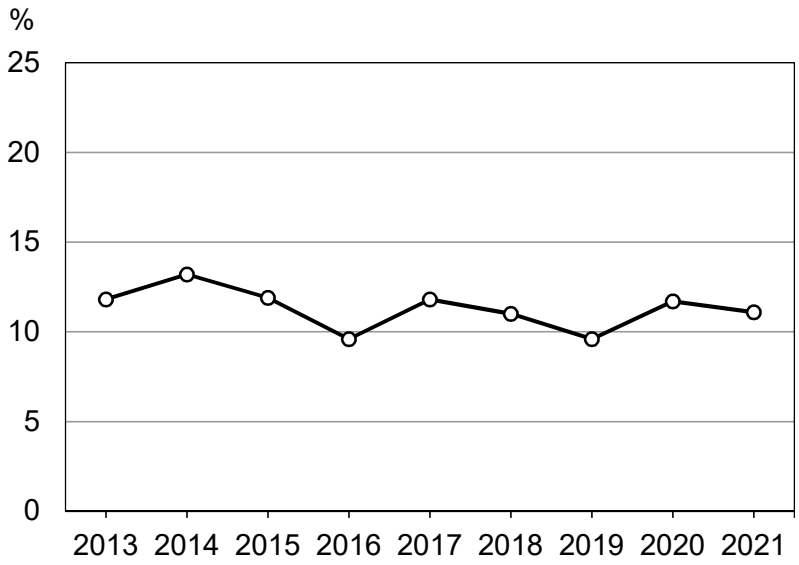

Kuvio 9. Poliisin tietoon tulleiden tekojen osuus vähintään läimäisyn käsittävästä fyysisestä väkivallasta vuosina 2013–2021 (% 15–74-vuotiaista väkivaltaa kokeneista)

Kaikkiaan poliisin tietoon tulleiden tekojen osuudessa ei havaita muutosta vuosina 2013–2021, vaan osuus on pysynyt noin 10–13 prosentissa koko tarkastelujakson (kuvio 8). Vuoden 2021 kyselyssä vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 11 prosenttia kertoi jostakin tapauksesta ilmoitetun poliisille. Sukupuolten välillä ero oli tilastollisesti merkitsevä, vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista miehistä 16 prosenttia ilmoitti tapauksesta poliisille, kun naisista vastaava osuus oli vain 7 prosenttia. Kaikkiaan on huomattava, että poliisin tietoon tulemista koskevat havaintomäärät ovat varsin pieniä: vuonna 2021 1,5 prosenttia koko vastaajamäärästä ilmoitti jostakin poliisin tietoon tulleesta tilanteesta.

3 RIKOLLISUUDEN PELKO

Väkivaltakokemusten ohella Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkastellaan vastaajien pelkoa joutua väkivallan tai muun rikoksen uhriksi erilaisissa tilanteissa sekä liikkumisen välttämistä paikoissa, jotka vastaajat kokevat uhkaaviksi. Vastaajilta kysyttiin, olivatko he viimeisen vuoden aikana pelänneet joutuvansa väkivallan kohteeksi: liikkuessaan iltaisin kodin ulkopuolella, ollessaan töissä tai suorittaessaan työtehtävää tai jonkin perheenjäsenen taholta. Kysymykset kartoittavat pelkoa katu-, työ- sekä perheväkivallan uhriksi joutumisesta. Lisäksi kysytään, onko vastaajan asuinalueen lähistöllä, noin kilometrin säteellä, paikka, jota vastaaja välttää väkivallan uhan vuoksi. Vuodesta 2018 alkaen on esitetty kysymys myös pelosta joutua verkkorikoksen uhriksi. Verkkorikoksen uhriksi joutuminen olikin yleisin kaikista rikospeloista. Vuonna 2021 59 prosenttia vastaajista raportoi pelänneensä verkkorikoksen uhriksi joutumista vähintään kerran kuluneen vuoden aikana.

Rikollisuuden pelko. Pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Vuoden 2021 kyselyssä 28 prosenttia vastaajista ilmoitti pelänneensä kodin ulkopuolella iltaisin tapahtuvaa väkivaltaa ainakin kerran kuluneen vuoden aikana – naisista 37 prosenttia ja miehistä 19 prosenttia (taulukko 5). 15–25-vuotiaista puolet ja 25–34-vuotiaista 40 prosenttia oli pelännyt katuväkivaltaa vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Naisten ja nuorimman ryhmän osalta pelko oli lisääntynyt tilastollisesti merkittävästi vuodesta 2020. Heidän osaltansa palattiinkin pandemiaa edeltäneelle tasolle. Vanhemmissa ikäryhmissä pelko väkivallan uhriksi joutumisesta kodin ulkopuolella oli vähäisempää. Vanhimmassa ikäryhmässä oli kuitenkin enemmän vastaajia, jotka eivät liikkuneet lainkaan kodin ulkopuolella iltaisin, joko väkivallan pelosta johtuen tai muusta syystä.

Taulukko 5. Kodin ulkopuolella iltaisin tapahtuvaa väkivaltaa pelänneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Vähintään kerran vuodessa	27,6	19,1	36,5	50	39,8	26,4	12,8
Ei liiku iltaisin kodin ulkopuolella pelon vuoksi	2,0	0,6	3,4	1,3	1,1	0,9	3,6
Ei liiku iltaisin kodin ulkopuolella muusta syystä	3,8	2,4	5,3	2,7	2,2	2,2	6,6

Vastaajista 14 prosenttia ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä (taulukko 6). Laskettaessa osuus vain niiden joukosta, jotka olivat kyselyn toteutushetkellä työelämässä, työpaikkaväkivaltaa pelänneiden osuus oli 18 prosenttia. Naisista 19 prosenttia oli ainakin kerran vuoden aikana pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi työtehtävissään, miehistä yhdeksän prosenttia. Kun vastaavat osuudet lasketaan vain työelämässä olevien keskuudesta, oli naisista 27 prosenttia pelännyt työpaikkaväkivaltaa ainakin kerran vuoden aikana. Miehistä vastaava osuus oli 11 prosenttia. Naisista suurempi osa ei kyselyn toteutushetkellä ollut lainkaan työelämässä. Ikäryhmittäisen tarkastelun perusteella selviää, että työpaikalla kohdattua väkivaltaa pelättiin eniten 25–34-vuotiaiden vastaajien keskuudessa. Suurinta pelko oli 15–24-vuotiaista työelämässä olevista naisten kohdalla, joista noin puolet ilmoitti pelänneensä vuoden aikana työpaikalla tapahtuvaa väkivaltaa.

Taulukko 6. Työpaikalla tai työtehtävissä väkivaltaa pelänneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Vähintään kerran vuodessa	13,8	9,0	18,8	15,7	21,2	16,6	6,6
Ei työelämässä	12,8	9,3	16,4	12,3	4,2	2,7	26,4

Perheväkivalta. Perheväkivallan pelkoa mitattiin kysymällä, oliko vastaaja pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi jonkun perheenjäsenen taholta. Tekijä saattoi siis olla esimerkiksi vastaajan puoliso, vanhempi, sisar tai lapsi. Pelko joutua perheväkivallan uhriksi oli tarkastelluista väkivallan muodoista kaikkein vähäisintä – kaikkiaan alle 5 prosenttia vastaajista ilmoitti pelänneensä perheenjäsenen tekemää väkivaltaa kuluneen vuoden aikana (taulukko 7). Miehistä kolme prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan uhriksi jonkun perheenjäsenen taholta, kun naisten osalla vastaava osuus oli kuusi. Perheväkivallan pelko oli verraten tasaista kaikissa ikäryhmissä, mutta vähäisintä vanhimmissa ikäryhmissä.

Taulukko 7. Perheenjäsenen tekemää väkivaltaa pelänneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Vähintään kerran vuodessa	4,6	3,4	5,9	7,7	5,2	5,4	2,4
Ei perhettä	1,5	1,2	1,9	0	0,1	0,8	3,5

Avoliitossa tai seurustelusuhteessa olevista kuusi prosenttia oli pelännyt väkivaltaa ainakin kerran kuluneen vuoden aikana jonkun perheenjäsenen taholta. Avoliitoissa tai seurustelusuhteessa elävät eivät eronneet perheväkivallan pelon suhteen vastaajista, jotka eivät olleet lainkaan parisuhteessa. Avio- tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevat erosivat tilastollisesti merkittävästi muista. Heistä kolme prosenttia oli pelännyt perheenjäsenen tekemään väkivaltaa.

Verkkorikollisuus. Vuodesta 2018 alkaen tutkimuksessa on ollut kysymys myös verkkorikollisuuden pelosta. Kysymyksessä verkkorikollisuudella tarkoitetaan verkkourkintaa tai tietokoneeseen asennettua haittaohjelmaa. Vuonna 2021 kaikkiaan 59 prosenttia ilmoitti pelänneensä tällaisen verkkorikoksen kohteeksi joutumista vähintään kerran vuoden aikana (taulukko 8). Osuus on siis selkeästi korkeampi kuin muussa rikollisuuden pelossa. Verkkorikollisuutta pelänneiden osuus on myös kasvanut nopeasti, vuonna 2019 48 prosenttia ja vuonna 2020 52 prosenttia vastaajista raportoi verkkorikollisuuden pelosta. Muusta rikollisuuden pelosta poiketen miesten ja naisten välillä ei ollut juurikaan eroa verkkorikollisuuden pelossa. Ikäryhmittäin tarkasteltuna havaitaan, että verkkorikollisuuden pelko myös jakautuu melko tasaisesti kaikkien ikäryhmien osalta. Osuus on kuitenkin suurin 25–54-vuotiaiden osalta.

Taulukko 8. Verkkorikollisuutta pelänneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Vähintään kerran vuodessa	59,3	57,6	61,2	55,1	62,4	64,1	55,4
Ei käytä internetiä/ ei tietokonetta	0,8	0,7	0,9	0	0	0	2,2

Välttämiskäyttäytyminen. Edellä todettiin, että naiset pelkäsivät miehiä useammin joutuvansa väkivallan kohteeksi eri paikoissa. Naiset myös välttivät miehiä useammin kodin lähellä olevia, turvattomiksi kokemiaan alueita (taulukko 9). Naisista kaikkiaan 19 prosenttia ilmoitti, että heidän kotinsa lähellä on ainakin yksi alue, jota he välttävät väkivallan uhan vuoksi. Miehillä osuus oli kymmenen prosenttia. Kaikkiaan 14 prosenttia vastaajista ilmoitti välttävänsä jotakin kotinsa lähellä olevaa aluetta väkivallan uhan vuoksi.

Taulukko 9. Vastaajan kodin lähistöllä alue, jota välttää väkivallan uhan vuoksi sukupuolen ja tilastollisen kuntaryhmän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Tilastollinen kuntaryhmä*			
		Mies	*Nainen*	*Pk-seutu*	*Kaupunkimainen kunta*	*Taajaan asuttu kunta*	*Maaseutumainen kunta*
Yksi paikka	10,5	7,5	13,7	17,2	11,2	5,2	2,4
Useampi paikka	3,7	2,6	4,9	6,4	4,0	1,7	0,2
Vähintään yksi paikka	14,2	10,0	18,6	23,6	15,2	7,0	2,6

Taulukossa on tarkasteltu välttämiskäyttäytymisen yleisyyttä myös suhteessa vastaajan asuinkunnan tilastolliseen kuntaryhmään. Kuntaryhmän mukainen tarkastelu osoittaa, että välttämiskäyttäytyminen on voimakkaasti yhteydessä asumiseen kaupunkimaisessa ympäristössä. Pääkaupunkiseudulla asuvista 24 prosenttia ilmoitti välttävänsä jotakin aluetta väkivallan uhan vuoksi, kun Suomen muissa kaupungeissa vastaava osuus oli 15 prosenttia. Taajaan asutuissa sekä maaseutumaisissa kunnissa välttämiskäyttäytyminen oli olennaisesti harvinaisempaa kuin kaupunkimaisissa ympäristöissä.

Kuviossa 9 on tarkasteltu eri paikkoja koskevan väkivallan pelon, kyberrikollisuuden pelon, sekä välttämiskäyttäytymisen kehitystä vuosina 2012–2021. Tarkastelun perusteella havaitaan, että perheväkivaltaa pelänneiden osuudessa ei ole tapahtunut muutosta tarkastelujaksolla, osuuden pysyessä noin viiden prosentin tasolla. Työpaikalla ja ulkona tapahtuvan väkivallan pelko lisääntyi ajanjaksolla 2014–2017, mutta on sittemmin vähentynyt. Vuonna 2021 osuus kuitenkin hieman kasvoi, palaten vuoden 2019 tasolle. Niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat välttävänsä kodin lähellä olevaa aluetta väkivallan vuoksi, oli vuonna 2021 saman verran kuin vuonna 2017. Viimeisen kahden vuoden aikana osuus on hieman kasvanut. Kokonaiskuvassa katuväkivallan pelko on hieman alhaisemmalla tasolla kuin muutama vuosi aiemmin, työpaikkaväkivallan pelko ja välttämiskäyttäytymisen taso on viime vuosina pysynyt melko vakaana. Vaikka verkkorikollisuuden pelon osalta tietoa on kerätty vasta vuodesta 2018 niin voidaan havaita, että sen pelko on kuitenkin kasvanut melko selvästi viimeisen parin vuoden aikana. On mielenkiintoista seurata tämän trendin osalta miten tilanne kehittyy hieman pidemmässä aikaikkunassa.

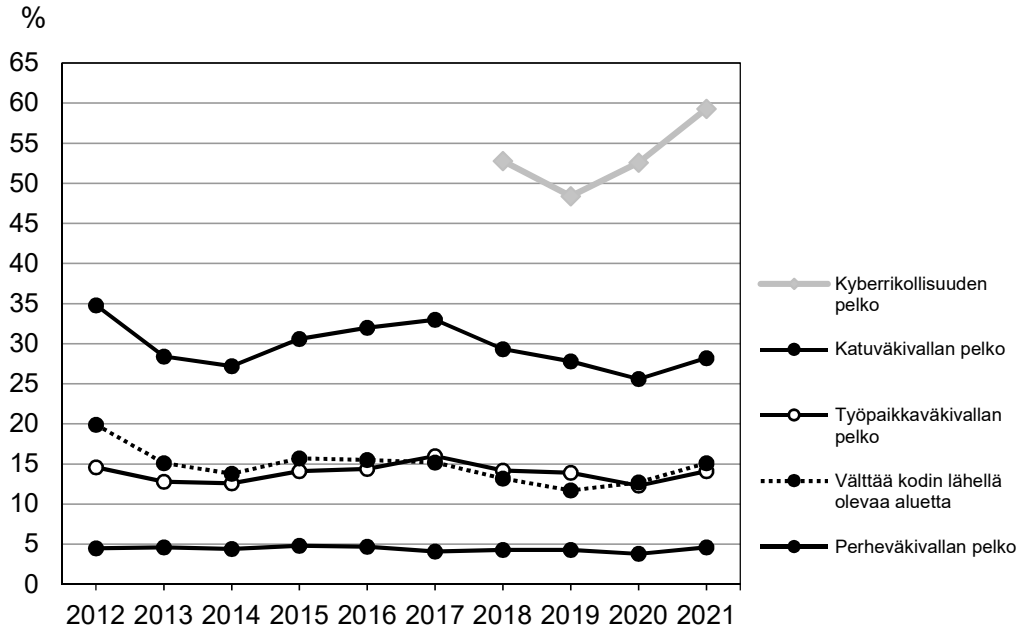

Kuvio 10. Katu-, työpaikka- tai perheväkivaltaa ja kyberrikollisuutta pelänneet sekä kodin lähellä olevaa aluetta välttäneet vuosina 2012–2021 (% 15–74-vuotiaista)

4 OMAISUUSRIKOKSET

Tutkimuksessa selvitettiin myös sitä, miten yleistä on joutua omaisuusrikosten kohteeksi. Kyselylomakkeella lueteltiin joukko tyypillisiä yksityishenkilöihin tai kotitalouksiin kohdistuvia rikoksia. Seuraavassa tarkastelu on jaettu sen mukaan, olivatko teot kohdistuneet vastaajan kotitalouteen vai vastaajan henkilökohtaiseen omaisuuteen.

Kotitalouteen kohdistuneet teot 2014–2021[4]. Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan, oliko hän tai joku muu hänen kotitalouteensa kuuluva joutunut eräiden omaisuuteen kohdistuvien rikosten kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaajalta tiedusteltiin myös, oliko hänellä tai jollain hänen kotitalouteensa kuuluvalla käytössään auto, moottoripyörä, skootteri, mopo, polkupyörä tai vapaa-ajan asunto. Tällaiseen omaisuuteen liittyvien omaisuusrikosten yleisyys on ilmoitettu vain siinä joukossa, joilla kyseinen liikenneväline tai asunto oli käytössään. Näin laskettu tekojen yleisyys tekotyypeittäin on esitetty kuviossa 10.

[4] Kotitalouteen kohdistuneiden tekojen osalta ei esitetä aikasarjatietoja vuosilta 2012–2013, koska tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia vuodesta 2014 alkaen kerättyihin tietoihin. Edellä mainitun muutoksen lisäksi rikosten yleisyyden laskentatapaan on tehty tarkistuksia vuonna 2017, minkä vuoksi tässä esittävät tiedot voivat poiketa tätä aikaisemmin julkaistuista raporteista.

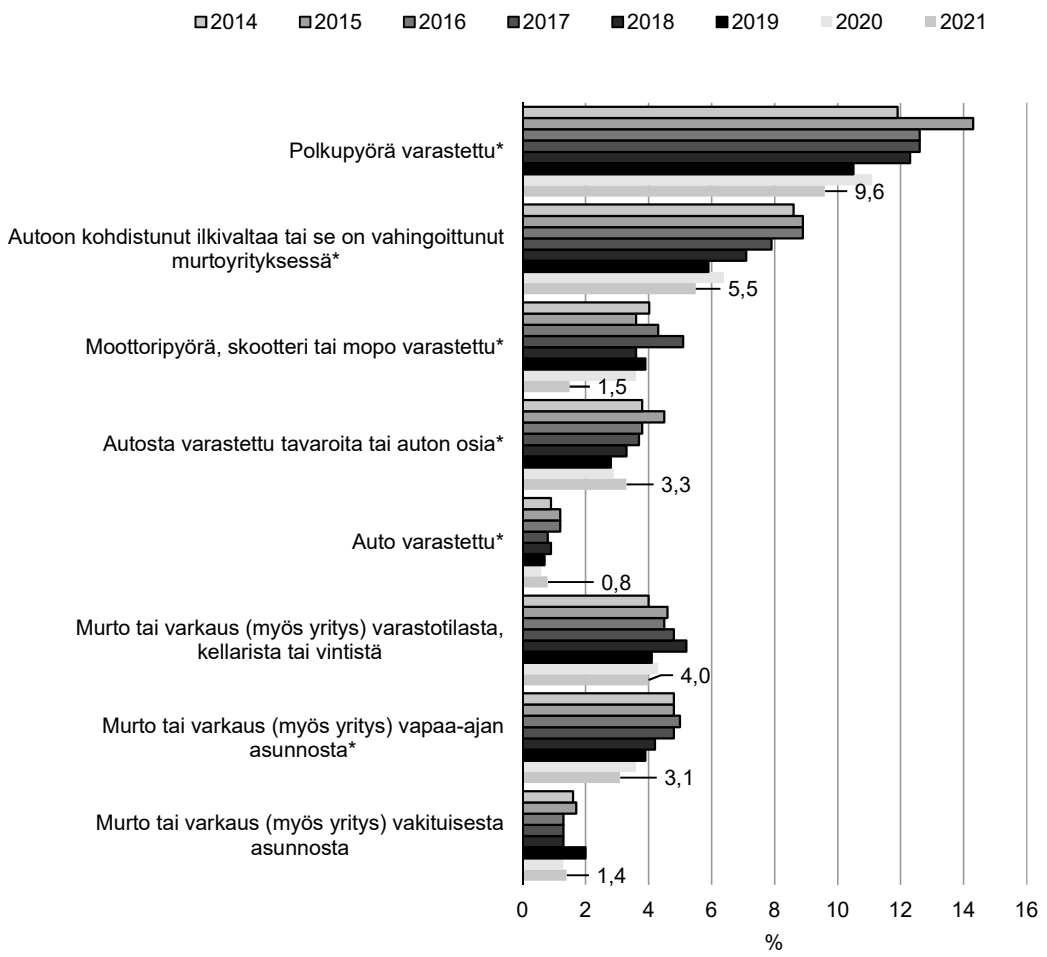

Kuvio 11. Omaisuusrikoksen kohteeksi vuoden aikana joutuneet kotitaloudet rikoksen tekotyypin mukaan vuosina 2014–2021 (% kotitalouksista; vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin). (* osuus laskettu vain siinä joukossa, jolla ko. omaisuus oli käytössään)

Polkupyörän varkaus oli yleisin kyselyssä tarkastelluista omaisuusrikoksista. Pyörävarkaudesta ilmoittaneiden kotitalouksien osuus oli vuoden 2021 kyselyssä 10 prosenttia pyörän omistavista kotitalouksista. Osuus on neljä prosenttiyksikköä alhaisemmalla tasolla kuin vuonna 2015. Kaikkiaan kyselyjärjestelmän tiedot ovat näyttäneet melko yhdenmukaisilta vakuutusyhtiöille ja poliisille ilmoitettujen polkupyörävarkauksien kehityksen kanssa: polkupyörävarkaudet ovat lisääntyneet viime vuosikymmenen vaihteesta, mutta pysyneet sen jälkeen suhteellisen vakaana, lukuun ottamatta vuosia 2015 ja 2020, jolloin pyörävarkaudet näyttävät lisääntyneen (Finanssiala ry 2022).

Autoon kohdistunut vahingonteko oli toiseksi yleisin kulkuvälineeseen kohdistunut omaisuusrikos: kuusi prosenttia auton omistavista kotitalouksista ilmoitti taloutensa käytössä olevaan autoon kohdistuneesta vahingonteosta. Osuus on laskenut viiden vuoden takaisesta tasosta yli kolme prosenttiyksikköä. Tavaroiden varastamisesta autosta ilmoitti kolme prosenttia kotitalouksista, mutta varsinaisen autovarkauden kohteeksi oli kuitenkin joutunut vain yksi prosentti auton omistavasta kotitaloudesta. Suhteessa tätä hieman yleisempi oli moottoripyörän, mopon tai skootterin varkaus, josta ilmoitti 2 prosenttia kyseisen kulkuneuvon omistavista

talouksista. Vuonna 2021 kyseisen varkauden uhriksi joutuneiden osuus kuitenkin puolittui edellisvuoteen verrattuna.

Asuin- ja vapaa-ajan rakennusten osalta yleisimmät rikokset olivat asunnon varastotilasta varastaminen sekä vapaa-ajan asunnosta varastaminen tai varastamisen yritys, joista ilmoitti 3–4 prosenttia kotitalouksista. Vakituiseen asuntoon kohdistuneesta varkaudesta tai varkauden yrityksestä ilmoitti noin yksi prosentti talouksista. Nämä osuudet olivat verrattain samalla tasolla kuin aikaisemmissa kyselyissä. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuvat varkaudet sen sijaan ovat olleet laskusuunnassa vuodesta 2015 lähtien.

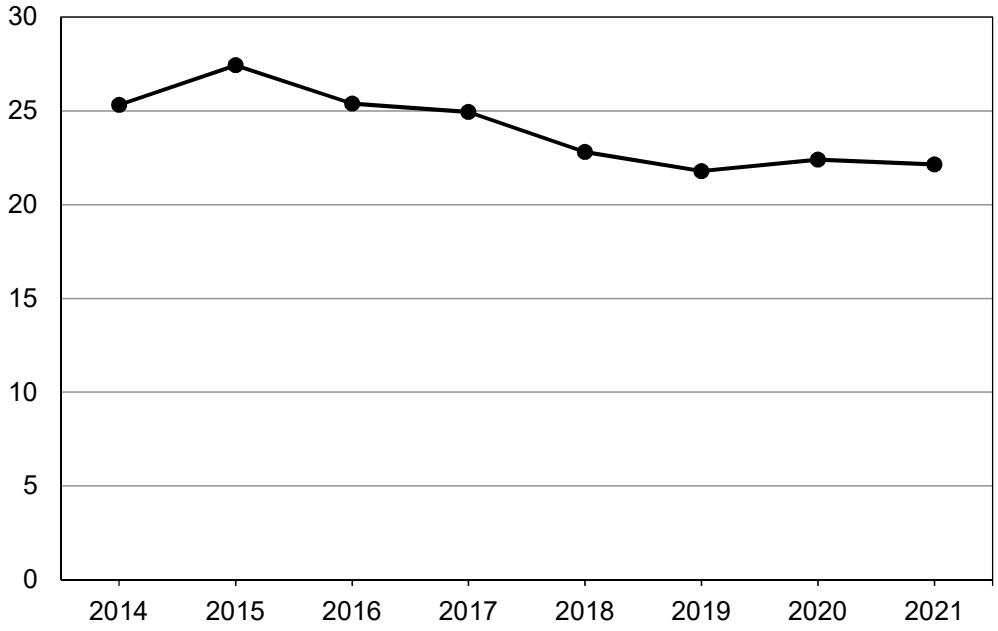

Kuvio 11. Omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneet kotitaloudet, % kotitalouksista 2014–2021

Kuviossa 11 on tarkasteltu omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneiden kotitalouksien osuutta vuosien 2014 ja 2021 välillä. Kuviosta havaitaan, että omaisuusrikosten uhriksi joutuneiden kotitalouksien osuus on hieman laskenut vuoden 2017 jälkeen. Viimeisimmät vuodet 2021–2019 eroavat tilastollisesti merkittävästi vuosista 2014–2017.

Taulukko 10. Kotitalouden hallussa tai käytössä olevaan liikennevälineeseen kohdistuneen omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneet kotitaloudet tilastollisen kuntaryhmän mukaan vuonna 2021 (%)

	Kuntaryhmä			
	Pk-seutu	*Kaupunkimainen kunta*	*Taajan asuttu kunta*	*Maaseutumainen kunta*
Auto varastettu[1]	1,0	0,9	0,7	0,6
Autosta varastettu tavaroita tai auton osia[1]	4,3	3,3	3,7	2,0
Autoon kohdistunut ilkivaltaa tai se on vahingoittunut murtoyrityksessä[1]	6,0	5,7	5,5	4,1
Moottoripyörä, skootteri tai mopo varastettu[1]	1,1	1,0	1,9	2,5
Polkupyörä varastettu[1]	13,7	9,6	8,1	5,1

[1] Laskettu vain joukossa, jolla kyseinen kulkuneuvo käytössään

Kuntaryhmittäinen tarkastelu osoittaa, että kulkuneuvoihin liittyvät omaisuusrikokset olivat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä (taulukko 10). Aiempina vuosina havaittiin selkeämpi jako Pk-seudun ja muun maan välillä, mutta vuonna 2021 nämä erot olivat kaventuneet selvästi. Varsinkin kaksipyöräisten moottorikäyttöisten kohdalla uhriksi joutuneiden osuus Pk-seudulla oli romahtanut aiempiin vuosiin verrattuna.

Asuntojen varastotiloihin kohdistuneet varkaudet tai varkauden yritykset olivat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä: pääkaupunkiseudulla viisi prosenttia kotitalouksista ilmoitti varastotilaan kohdistuneesta varkaudesta tai sen yrityksestä ja muissa kaupunkimaisissa kunnissa neljä prosenttia (taulukko 11). Tällaisista varkauksista ilmoittaneiden osuus oli matalin maaseutumaisissa kunnissa. Pk-seudulla varastotilaan kohdistuneiden varkauksien tai niiden yritysten osuus laski kolme prosenttiyksikköä edellisvuoteen verrattuna, palaten pandemiaa edeltäneelle tasolle.

Taulukko 11. Vakituiseen asuntoon kohdistuneen omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneet kotitaloudet tilastollisen kuntaryhmän mukaan vuonna 2021 (%)

	Kuntaryhmä			
	Pk-seutu	*Kaupunkimainen kunta*	*Taajan asuttu kunta*	*Maaseutumainen kunta*
Murto tai varkaus (myös yritys) vakituisesta asunnosta	1,3	1,4	1,3	1,3
Murto tai varkaus (myös yritys) varastotilasta, kellarista tai vintistä	5,4	4,3	2,3	1,6

Henkilökohtaiseen omaisuuteen kohdistuneet teot 2013–2021. Kotitalouteen tai sen jäseniin kohdistuneiden omaisuusrikosten lisäksi vastaajalta tiedusteltiin, oliko hän joutunut henkilökohtaisesti omaisuusrikosten kohteeksi. Kuviossa 12 on esitetty henkilökohtaiseen omaisuuteen kohdistuneiden tekojen kohteeksi joutumisen yleisyys vuosina 2013–2021.

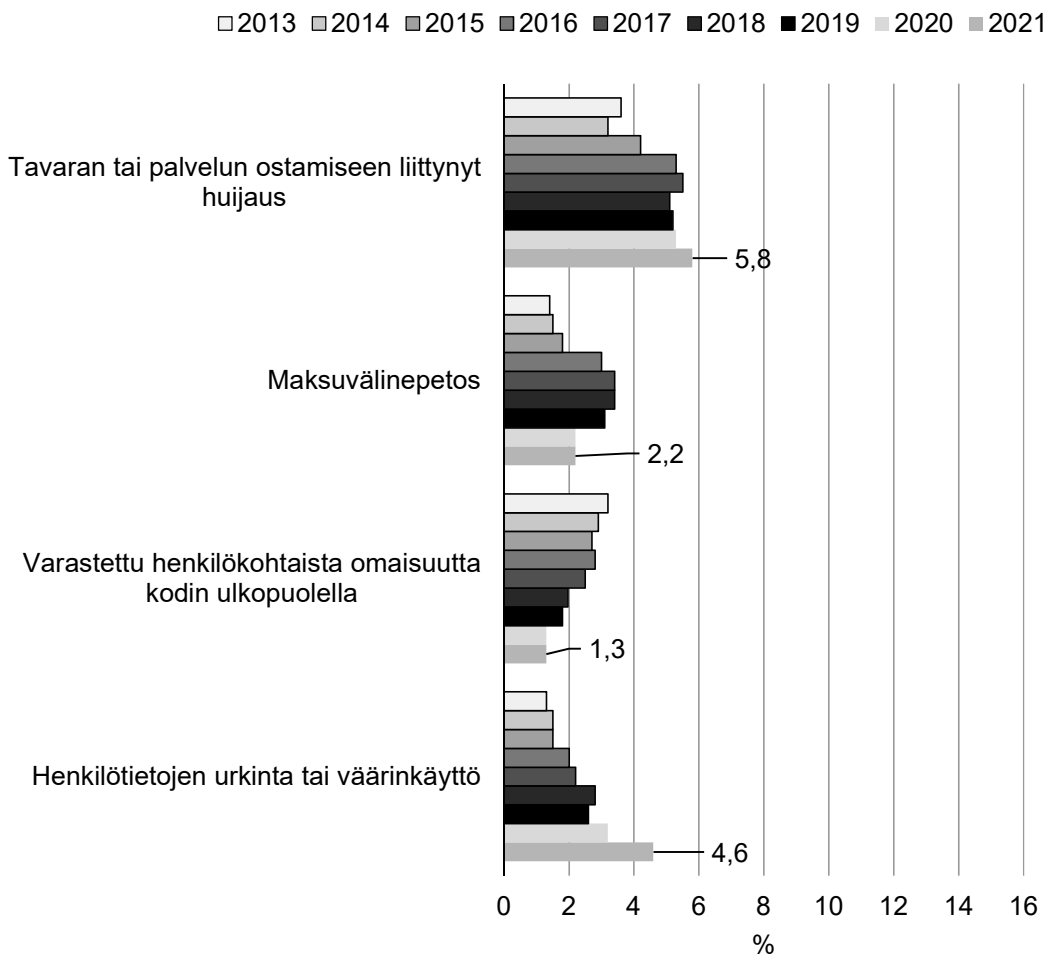

Kuvio 12. Henkilöön kohdistuvan omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneet rikoksen tyypin mukaan vuosina 2013–2021 (% 15–74-vuotiaista, vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin)

Henkilökohtaiseen omaisuuteen kohdistuvien rikosten esiintyvyydessä tapahtui hieman muutoksia. Maksuvälinepetosten osalta ei havaita muutoksia vuoteen 2020 verrattuna, sen sijaan henkilötietojen urkinta ja väärinkäyttö jatkoi kasvuaan edellisvuosiin verrattuna. Havainto vastaa keskeisiltä osin poliisin tietoon tulleen petosrikollisuuden kehitystä viime vuosina, minkä katsotaan liittyvän verkkokaupan, erityisesti verkossa tapahtuvan vertaiskaupan lisääntymiseen (Danielsson 2020). Vastaavasti kodin ulkopuolella tapahtuneen irtaimeen omaisuuteen kohdistuneen varkauden (kuten lompakon, luottokortin tai matkapuhelimen varkaus) kohteeksi joutuneita vastaajia oli yhtä suuri osuus kuin vuonna 2020, mutta taustalla on pidempään jatkunut laskeva kehitys, joka on ollut varsin systemaattista vuodesta 2013 lähtien. Tämäkin kehitys on yhdenmukaista poliisin tietoon tulleen rikollisuuden kanssa, sillä varkausrikosten määrä on laskenut jo useita vuosia peräkkäin (Emt.).

Taulukossa 12 henkilökohtaiseen omaisuuteen kohdistuvia rikoksia on tarkasteltu sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Tulokset osoittavat, aikaisempien vuosien

tapaan, että miesten ja naisten väliset erot omaisuusrikosten kohteeksi joutumisessa ovat erittäin vähäisiä. Myöskään ikäryhmien väliset erot eivät ole kovinkaan suuria.

Taulukko 12. Henkilöön kohdistuvan omaisuusrikoksen kohteeksi joutuneet rikoksen tyypin, sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

	Sukupuoli		*Ikä*			
	Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Varastettu henkilökohtaista omaisuutta kodin ulkopuolella[1]	1,0	1,6	1,9	1,1	1,2	1,2
Tavaran tai palvelun ostamiseen liittynyt huijaus	6,1	5,5	6,5	6,1	6,9	4,3
Maksuvälinepetos[2]	2,3	2,1	1,7	3,5	2,2	1,8
Henkilötietojen urkinta tai väärinkäyttö	5,0	4,1	3,9	3,6	5,8	4,2

[1] Esimerkiksi lompakko, luottokortti tai matkapuhelin
[2] Pankki- tai luottokorttia käytetty ilman lupaa tai tililtä on anastettu rahaa muulla tavoin

5 ALUEELLISET EROT

Seuraavassa tarkastelussa ovat maantieteelliset erot väkivallan esiintyvyydessä vuosina 2018–2021. Estimaatit koskevat vuosien 2018, 2019, 2020 ja 2021 yhdistettyä aineistoa. Tarkastelussa on vamman aiheuttanut väkivalta, ts. väkivalta, josta on seurannut mustelma, haava, ruhje tai muu fyysinen vamma sekä omaa asuinaluetta koskeva välttämiskäyttäytyminen. Maantieteteellisenä jaotteluna on käytetty poliisilaitoskohtaista luokittelua. Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja, kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista[5]. Tulkinnassa on huomioitava, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan. Ahvenanmaata koskevia tietoja ei esitetä pienestä vastaajamäärästä johtuen.

Vammaan johtanut väkivalta. Vuosina 2018–2021 fyysiseen vammaan johtaneen väkivallan yleisyys vaihteli 2,5 prosentin ja 4,4 prosentin välillä eri poliisilaitosalueilla (kuvio 13). Vuosien 2020 ja 2021 välinen tarkastelu paljastaa, että vuonna 2021 fyysiseen vammaan johtaneen väkivallan yleisyys kasvoi hieman kaikilla poliisilaitosalueilla, pois lukien Lappi ja Kaakkois-Suomi. Nousu ei kuitenkaan ollut kaikkien alueiden kohdalla tilastollisesti merkitsevää. Aiempien vuosien perusteella alueiden vuosittainen vaihtelu on kuitenkin melko tyypillistä. Vuonna 2021 fyysiseen vammaan johtanut väkivalta oli yleisintä Hämeen poliisilaitosalueella, jossa 5 prosenttia vastaajista raportoi uhriksi joutumisesta.

[5] Oulun poliisilaitos: Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu; Pohjanmaa: Pohjanmaa, Keski- ja Etelä-Pohjanmaa; Sisä-Suomi: Keski-Suomi ja Pirkanmaa; Itä-Suomi: Pohjois-Karjala, Pohjois- ja Etelä-Savo; Häme: Kanta-Häme ja Päijät-Häme; Lounais-Suomi: Satakunta ja Varsinais-Suomi; Kaakkois-Suomi: Etelä-Karjala, Kymenlaakso.

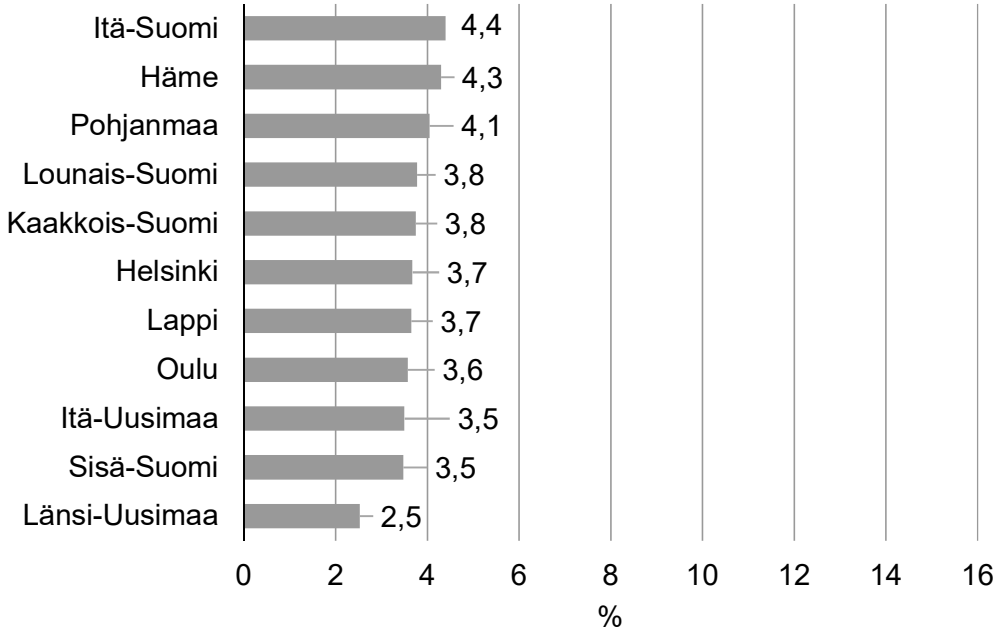

Kuvio 13. Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2021 (% 15–74-vuotiaista)

Poliisilaitosalueita koskevat tulokset poikkeavat joiltakin osin poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Vuosina 2018–2021 viranomaisten kirjaamien pahoinpitelyrikosten taso oli selkeästi korkein Helsingissä, 8,6 pahoinpitelyrikosta 1 000 asukasta kohti, ja matalin, Kaakkois-Suomen, Hämeen, Länsi-Uudenmaan sekä Pohjanmaan poliisilaitosalueilla, 5,3–5,6 rikosta 1 000 asukasta kohti (Tilastokeskus 2022a; Tilastokeskus 2022b). Helsingin korkeaa tilastoitua rikostasoa voi selittää se, että Helsingin keskustassa, jossa väkivaltarikostaso on tunnetusti hyvin korkea (Kivivuori ym. 2018:113; Heiskanen & Roivainen 2005), sekä rikosten tekijät että uhrit voivat olla kotoisin muualta kuin Helsingistä. Uhritutkimuksen lukuja tulkittaessa taas on muistettava, että lomakkeella esitetty kysymys koskee missä tahansa ympäristössä tapahtunutta väkivaltaa, ei nimenomaisesti omassa tai lähikunnassa tapahtuneita tekoja.

Väkivallan pelko. Seuraavassa alueellisia eroja tarkastellaan väkivallan pelon suhteen, mittarina välttämiskäyttäytyminen (kuvio 14). Kysymyksessä tarkastelun kohteena on se, välttääkö vastaaja oman kotinsa lähellä olevia paikkoja väkivallan pelon vuoksi. Näin ollen mittari kiinnittyy nimenomaisesti vastaajan omaan asuinympäristöön.

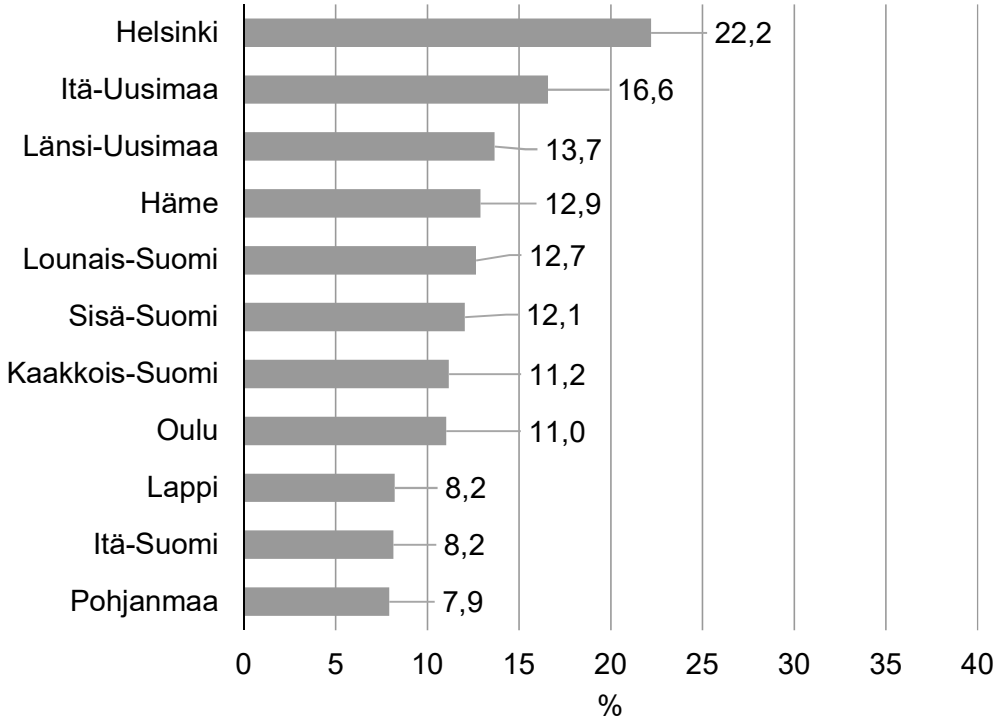

Kuvio 14. Vastaajan kodin lähistöllä alue, jota välttää väkivallan uhan vuoksi poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2021 (% 15–74-vuotiaista)

Vuosina 2018–2021 22,2 prosenttia helsinkiläisistä, 16,6 prosenttia Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella ja 13,7 prosenttia Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella asuvista vastaajista ilmoitti välttävänsä kotinsa lähellä olevaa aluetta väkivallan pelon vuoksi (kuvio 14). Helsingissä osuus oli selvästi korkeampi kuin millään muulla poliisilaitosalueella. Lapissa, Itä-Suomessa ja Pohjanmaalla välttämiskäyttäytymisestä ilmoittaneiden osuus oli kyselyn matalin, noin kahdeksan prosenttia vastaajista. Muiden poliisilaitosten alueille välttämiskäyttäytymisestä ilmoittaneiden vaihteli 11 ja 13 prosentin välillä.

Erojen tulkinnassa on huomioitava, että kaupunkimaisissa ympäristöissä välttämiskäyttäytymisen esiintyvyys on olennaisesti yleisempää (taulukko 9), mikä saattaa selittää esimerkiksi Helsingin korkeaa tasoa. Toisaalta jo aiemmin havaittiin, että välttämiskäyttäytymisestä raportoineiden osuus oli suurin nimenomaisesti pääkaupunkiseudulla, myös muihin kaupunkimaisiin kuntiin verrattuna. Tätä korostaa havainto siitä, että välttämiskäyttäytymisestä ilmoittaneiden osuus oli korkein Uudenmaan poliisilaitosalueilla.

6 VERKKORIKOLLISUUS

Vuoden 2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin toista kertaa nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Tarkastelu on ajankohtaista, koska poliisin tilastoissa verkkoympäristössä tapahtuneet tai verkkoavusteiset rikokset ovat viime vuosina lisääntyneet olennaisesti (Näsi & Tanskanen 2018). Mittausmenetelmä on valtaosin yhdenmukainen väkivalta- ja omaisuusrikoksia koskevien kysymysten suhteen. Lisäksi kyselyssä tarkasteltiin verkkorikollisuuden pelkoa, jonka tuloksista raportoitiin taulukossa 8.

Verkkorikosten yleisyys. Vastaajilta tiedusteltiin, olivatko he joutuneet eräiden nimenomaisesti verkkoympäristössä (ts. internetissä) tapahtuneiden rikosten kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Kysytyt tekomuodot ja niiden yleisyys on esitetty vuosien 2018 ja 2021 osalta kuviossa 15.

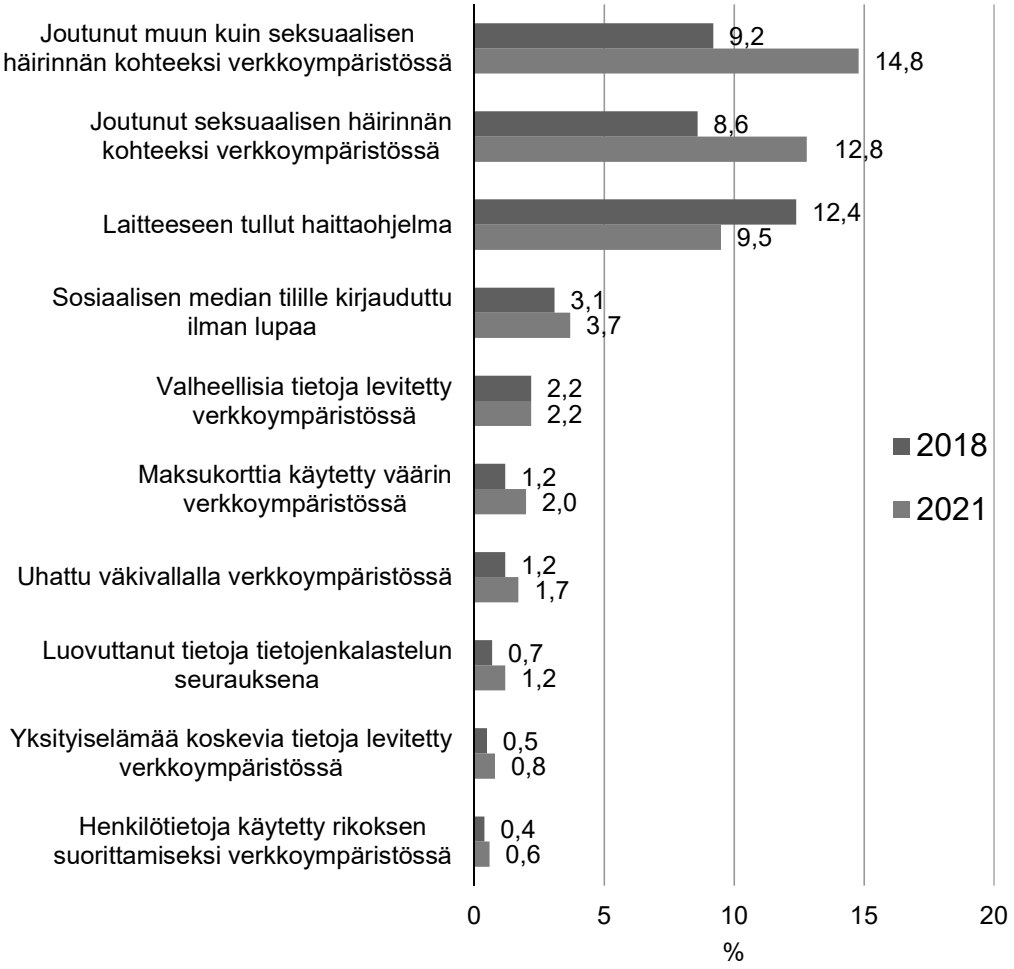

Kuvio 15 Verkkorikosten kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneet vuonna 2018 ja 2021 (% 15–74-vuotiaista)

Kyselyssä yleisimmät verkkorikosten muodot vuonna 2021 olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä. Seksuaalista häirintää verkossa oli kokenut noin 13 prosenttia ja muuta häirintää noin 15 prosenttia vastaajista. Häirintäkokemusten jälkeen yleisimpiä verkkorikoksia olivat erilaiset laitteeseen tulleet haittaohjelmat. Noin kymmenen prosenttia ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi viimeisen vuoden aikana. Kuvion perusteella havaitaan, että verkon häirintäkokemuksista raportoi aiempaa suurempi osuus vastaajista, sen sijaan haittaohjelman osalta uhrien osuus oli laskenut vuonna 2021 verrattuna vuoden 2018 tilanteeseen. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasana tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen. Muutokset harvinaisempien tekojen osalta vuosien 2018 ja 2021 välillä olivat varsin maltilliset.

Verkkorikosten yleisyys sukupuolen ja ikäryhmän mukaan Sukupuolittaisia eroja verkkorikosten uhriksi joutumisessa havaittiin vain muutaman tekotyypin osalta (taulukko 13). Miehet olivat joutuneet naisia useammin haittaohjelman kohteeksi. Naiset olivat puolestaan joutuneet miehiä useammin verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja muun häirinnän kohteeksi. Muiden harvinaisempien tekojen osalta ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja naisten ja miesten välillä. Näin ollen erot painottuvat erityisesti häirintäkokemuksiin.

Taulukko 13 Eräiden verkkorikosten kohteeksi koko elämän aikana ja viimeisen 12 kuukauden aikana joutuneet sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2021 (%)

Tekomuoto	*Sukupuoli*		*Ikä*			
	Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Muu häirintä						
…. 12 kuukauden aikana	13,3	16,4	17,5	18,7	16,4	10,2
Seksuaalinen häirintä						
…. 12 kuukauden aikana	11,5	14,1	26,0	16,7	11,2	6,4
Haittaohjelma						
…. 12 kuukauden aikana	10,8	8,2	9,8	8,3	10,8	8,7
Some- tai s-postitilille kirjauduttu						
…. 12 kuukauden aikana	3,7	3,7	7,6	4,1	3,3	1,9
Maksukorttipetos						
…. 12 kuukauden aikana	2,0	1,9	1,5	3,0	2,2	1,4
Valheellisten tietojen levittäminen						
…. 12 kuukauden aikana	2,8	1,7	5,4	2,2	2,2	0,9
Uhattu väkivallalla						
…. 12 kuukauden aikana	2,3	1,0	4,1	2,7	1,2	0,4
Tietojenkalastelu						
…. 12 kuukauden aikana	1,0	1,4	2,4	1,2	1,5	0,5
Yksityisten tietojen levittäminen						
…. 12 kuukauden aikana	0,6	1,0	1,4	0,9	0,9	0,3
Henkilötietojen väärinkäyttö						
…. 12 kuukauden aikana	0,5	0,7	0,1	0,7	0,8	0,6

Kuten muussakin rikollisuudessa, yleisimmät verkkorikokset näyttävät kohdistuvan voittopuolisesti nuorimpaan ikäryhmään. Toisaalta esimerkiksi haittaohjelmien,

maksukorttipetosten, yksityisten tietojen levittämisen ja henkilötietojen väärin käytön osalta ikäryhmien välillä ei juurikaan ollut eroja. Muun häirinnän osalta erot 15–54-vuotiaiden osalta olivat hyvin pienet, sen sijaan seksuaalinen häirintä oli yleisempää nuorempien vastaajien kohdalla. Nuoremmissa ikäryhmissä myös ilman lupaa sähköposti- tai sosiaalisen median tilille kirjautuminen oli muita ikäryhmiä yleisempää. Nuoremmat ikäryhmät olivat niin ikään joutuneet hieman useammin valheellisten tietojen levittämisen, sekä väkivallalla uhkaamisen kohteeksi.

Verkkorikosten piirteitä. Kyselyssä tarkasteltiin myös erilaisia verkkorikosten riskitekijöitä, kuten tietokoneiden ja älylaitteiden omistamista, internetin käyttöastetta, tietokoneen käyttötapoja sekä verkon riskeiltä suojautumista. Näitä tietoja koskevat analyysit julkaistaan erillisissä julkaisuissa. Tässä yhteydessä tarkastelun kohteena ovat verkkorikoksen haitan rahallinen arvo sekä rikoksen ilmoittaminen poliisille.

Kaikkiaan seitsemän prosenttia vastaajista ilmoitti, että heille oli joskus elämän aikana aiheutunut rahallista haittaa verkossa tapahtuneen rikoksen johdosta (taulukko 14). Miehistä yhdeksän prosenttia ja naisista kuusi prosenttia ilmoitti rahallisesta vahingosta. Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat vastaajat ilmoittivat muita ikäryhmiä harvemmin verkkorikoksen aiheuttamasta rahallisesta haitasta.

Vastaajilta, jotka ilmoittivat rahallisesta vahingosta, kysyttiin jatkokysymyksenä arviota tuon vahingon rahallisesta arvosta. Arviot vaihtelivat yhdestä eurosta jopa satoihin tuhansiin euroihin (taulukko 14). Valtaosa arvioista kuitenkin vaihteli joistakin kymmenistä euroista muutamiin satoihin euroihin – kaikkien vastausten mediaani oli 100 euroa, ja 75 prosenttia rahallisen vahingon haitoista oli suuruudeltaan korkeintaan 300 euroa. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhin ikäryhmä raportoi selvästi suurimman haitan sekä mediaanin osalta että 3. kvartaalin osalta. Tämä siitä huolimatta, että uhriksi joutumisen yleisyys oli tässä ikäryhmässä muita harvinaisempaa. Jos aineiston pohjalta tarkastellaan verkossa tapahtuneen rikoksen myötä tapahtunutta rahallisen arvon menetystä ja suhteutetaan se väestötasolle, niin kokonaiskustannukset, tai menetetty summan voidaan arvioida olevan yhteensä noin 286 miljoonaa euroa[6].

Taulukko 14 Aiheutunut rahallista haittaa verkkorikoksesta joskus elämän aikana ja haitan rahallinen arvo vuonna 2021, sukupuolen ja iän mukaan (% ja euroa)

	Kaikki	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Aiheutunut rahallista haittaa (%)	7,4	8,5	6,1	6,9	10,2	9,7	3,9
1. kvartiili (euroa)	40	50	30	15	40	30	50
Mediaani (euroa)	100	140	70	70	80	80	150
3. kvartiili (euroa)	300	400	200	120	200	300	500

Vuoden 2021 kyselyssä oli mukana myös erillinen kysymyspatteri, jolla kerättiin tietoa erityyppisten verkkohuijausten uhriksi joutumisen osalta kuluneen vuoden aikana (taulukko 15). Tietoa kerättiin huijausyritysten kohteeksi joutumisesta, mutta myös siitä, oli vastaajalle aiheutunut vahinkoa (joko rahallista vahinkoa, tai

[6] Kokonaiskustannusten osalta esitetyn arvion hajonta on 179 ja 392 miljoonan euron välillä.

jotain muuta vahinkoa). Kuten taulukosta 15 huomataan, niin iso osa vastaajista oli kohdannut kyselyssä eriteltyjä huijausyrityksiä. Merkittävää kuitenkin on, että vain erittäin pieni osuus vastaajista raportoi huijausyrityksen seurauksena aiheutuneesta haitasta kuluneen vuoden aikana. Vaikuttaakin siltä, että ihmiset ovat hyvin tarkkana näiden erilaisten huijausyritysten suhteen. Kokonaiskuvassa vaikuttaa siltä, että vaikka verkkorikollisuuden pelko kasvaa jatkuvasti, niin samalla ihmiset myös osaavat toimia varoen monien eri huijausyritysten kohdalla.

Taulukko 15 Huijausyritysten kohdistuminen ja vahingon aiheutuminen vuonna 2021, sukupuolen ja iän mukaan (% 15–74-vuotiaista)

Huijausyritys[7]	*Kaikki*	*Sukupuoli*		*Ikä*			
		Mies	*Nainen*	*15–24*	*25–34*	*35–54*	*55–74*
Postihuijaus							
Kohdistettu	54,6	52,5	56,7	45,2	64,8	59,6	49,1
Aiheutui vahinkoa	0,2	0,1	0,3	0,2	0	0,2	0,2
Pankkihuijaus							
Kohdistettu	24,3	25,3	23,2	18	28,2	30,3	19,7
Aiheutui vahinkoa	0,2	0,1	0,3	0,0	0,5	0,1	0,2
Pornokiristys							
Kohdistettu	9,1	11,6	6,6	5,1	9,1	14,1	6,4
Aiheutui vahinkoa	0	0,1	0	0,0	0,2	0,0	0,0
Rakkaushuijaus							
Kohdistettu	13,6	13,9	13,4	10,2	17,2	19,4	8,1
Aiheutui vahinkoa	0,1	0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,1
Sijoituspetos							
Kohdistettu	18,9	24,2	13,3	9,5	21,5	24,2	16,9
Aiheutui vahinkoa	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5	0,1	0,2
Muu huijaus							
Kohdistettu	36,6	38,8	34,4	38,7	54,3	39,9	23,8
Aiheutui vahinkoa	0,4	0,3	0,5	0,9	0,3	0,2	0,3

[7] **Postihuijaus:** (esim. olet saanut tekstiviestin paketista tai lähetyksestä, jota et ollut tilannut); **Pankkihuijaus**: (esim. olet saanut pankin nimissä lähetetyn sähköpostin tai tekstiviestin, jonka avulla sinulta on kalasteltu pankkitunnuksia tai maksukorttitietoja); **Toimitusjohtajahuijaus:** (esim. aiheeton tekaistu lasku, joka on lähetetty yrityksen ylemmän toimihenkilön nimissä); **Pornokiristysviestit:** (esim. sinua kiristetään uhkaamalla julkaista sinusta kuvattua arkaluontoista materiaalia); **Rakkaushuijaus:** (esim. tuntematon henkilö ottaa sinuun yhteyttä sosiaalisessa mediassa tai muulla viestivälineellä ja pyytää sinua siirtämää hänelle rahaa eri verukkeilla); **Sijoituspetos:** (esim. tekaistu uutinen, jossa julkisuuden henkilö mainostaa potentiaalisia sijoituskohteita, kuten virtuaalivaluuttoja).

KIRJALLISUUS

Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2017. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/225915.

Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2016. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/161960.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2018. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/260559.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/305388.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/319010.

Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2015. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/155645.

Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2013. *Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152609.

Danielsson, Petri, Venla Salmi & Reino Sirén. 2014. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Verkkokatsauksia 37/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152606.

Danielsson, Petri. 2020. Omaisuusrikokset. Teoksessa: *Rikollisuustilanne 2019. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*, 95–121. Katsauksia 42/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/320755

Finanssiala ry. 2022. Polkupyörävarkaudet 1992–2021. https://www.finanssiala.fi/aiheet/polkupyoravarkaudet/#/

Heiskanen, Markku & Outi Roivainen. 2005. Helsinki! Tutkimus helsinkiläisten turvallisuudesta ja Helsingin poliisin palvelukyvystä. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 21. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Heiskanen, Markku. 2002. *Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Tutkimuksia 236. Helsinki: Tilastokeskus.

Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus.

Kivivuori, Janne. 2014. ”Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?” *Crime and Justice* 43: 289–340. Chicago: University of Chicago Press. http://dx.doi.org/10.1086/677664.

Kivivuori, Janne, Reino Sirén & Petri Danielsson. 2012. “Gender framing effects in victim surveys”. *European Journal of Criminology* 9(2): 142–158. http://dx.doi.org/10.1177/1477370811424383.

Nivette, Amy E., Renee Zahnow, Raul Aguilar, Andri Ahven, Shai Amram, Barak Ariel, María José Arosemena Burbano et al. 2021. "A global analysis of the impact of COVID-19 stay-at-home restrictions on crime." Nature Human Behaviour (2021): 1–10.

Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2020. ”Pahoinpitely- ja ryöstörikokset.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2019. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*, toimittaja Petri Danielsson, 37–65. Katsauksia 42/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/320755

Näsi, Matit & Ilari Kolttola. 2021. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2022 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 48/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/334787.

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020*. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/319479.

Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152511.

Sirén, Reino. 2011. *Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152504.

Sirén, Reino, Petri Danielsson & Janne Kivivuori. 2013. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2012*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 28/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152572

Tilastokeskus. 2022a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. https://www.stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2022b. *Väestörakenne*. https://www.stat.fi/til/vaerak/

Työturvallisuuskeskus. 2010. *Työväkivallan riskiammatit*. Helsinki: Työturvallisuuskeskus. https://ttk.fi/files/1535/ttk_tyovakivallan_riskiammatit_valmis_NETTI.pdf.

LIITTEET

Liite 1. Kyselyn toteutus ja aineisto

Kyselyn aiheet. Rikosuhrikyselyn pääaiheena oli omaisuusrikosten ja uhkailun tai väkivallan kohteeksi joutuminen. Ennen näitä aiheita vastaajilta tiedusteltiin, missä määrin he pitävät eräitä lomakkeella lueteltuja tekoja väkivaltana (väkivallan tulkinta). Vastaajilta kysyttiin myös, kuinka monta kertaa he olivat viimeisen vuoden aikana pelänneet joutuvansa väkivallan kohteeksi jossain tilanteessa. Vastaajien itse kokemaa väkivaltaa selvitettiin kysymyksellä, jossa lueteltiin joukko uhkailun ja väkivallan muotoja. Samalla tavoin on menetelty aikaisemmin suomalaisissa uhritutkimuksissa. Lomakkeella kysyttiin, oliko vastaaja viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut jonkin luettelossa mainitun teon kohteeksi ja oliko uhkailija tai väkivallan tekijä joku läheinen, muu tuttu tai tuntematon henkilö. Omaisuusrikosten osalta meneteltiin samaan tapaan, kysymättä kuitenkaan uhrin suhdetta tekijään. Väkivallasta esitettiin vielä joukko lisäkysymyksiä, jotka koskivat teon tapahtumapaikkaa, väkivallan toistuvuutta ja fyysisen vamman aiheuttanutta väkivaltaa. Kyselyn lopussa oli verkkorikollisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Aineiston kerääminen. Tutkimuksen perusjoukkona olivat 15–74-vuotiaat Suomessa (mukaan lukien Ahvenanmaa) vakituisesti asuvat henkilöt. Tästä joukosta poimittiin tutkimusta varten Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä Väestötietojärjestelmästä yhteensä 18 000 henkilön ositettu satunnaisotos. Otanta ositettiin alueen[8], sukupuolen ja ikäryhmän (15–24, 25–34, 35–44, 45–54, 55–64, 65–74) mukaan. Väestöltään pienemmissä maakunnissa otantasuhde oli hieman suurempi kuin väestöltään suuremmissa maakunnissa.

Otokseen valikoituneet henkilöt saivat joulukuussa 2021 postitse kyselylomakkeen sekä saatekirjeen, jossa selvitettiin tutkimuksen tarkoitus. Suomenkielisille lähetettiin suomenkielinen lomake, ruotsinkielisille ruotsinkielinen lomake ja muun kielisille suomenkielinen lomake. Muun kielisille lähetetyn lomakkeen mukana lähetettiin saatekirje, jossa selostettiin tutkimuksen tarkoitus lyhyesti suomeksi, ruotsiksi, englanniksi sekä venäjäksi. Kaikissa saatekirjeissä mainittiin mahdollisuudesta vastata kyselyyn myös verkkolomakkeella. Verkkolomake oli toteutettu yhteensä neljällä kielellä: suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi. Kaksi jälkimmäistä kieltä olivat siis saatavilla vain verkkolomakkeella. Tämä kerrottiin vieraskielisille lähetetyssä saatekirjeessä.

Tutkimukseen valikoituneille henkilöille, jotka eivät siihen mennessä olleet vastanneet, lähetettiin kaksi erillistä muistutusta. Aineiston keräys päätettiin vasta maaliskuussa 2022. Paperilomakkeiden tiedot tallennettiin optisesti Tutkimustie Oy:n toimesta ja yhdistettiin verkkovastausten kautta kerättyyn aineistoon. Vastauksia saatiin kaikkiaan 4 813 kappaletta, joista 3 270 paperilomakkeella ja 1 543 verkkolomakkeen kautta. Kaikkiaan kyselyn vastausprosentti oli 34,4. Vastausprosentin osalta voidaan todeta, että vuosia jatkunut vastausprosentin lasku saatiin pysähtymään (vuonna 2020 vastausprosentti oli 29,8 % ja vuonna 2019 se oli 30,9 %).

[8] Alueen ositteena käytettiin pääosin maakuntaa, paitsi Uudellamaalla poliisilaitosaluetta.

Oheisessa taulukossa on esitetty vastaajien painottamaton lukumäärä sekä vastausprosentti sukupuolen ja ikäryhmän mukaan:

	Vastaajien lukumäärä			*Vastausprosentti (%)*		
Ikäryhmä	*Miehet*	*Naiset*	*Yhteensä*	*Miehet*	*Naiset*	*Yhteensä*
15–24	214	354	568	16,2	26,9	21,5
25–34	244	341	585	18,5	25,9	22,2
35–54	618	776	1 394	28,3	35,6	31,9
55–74	1 050	1 216	2 266	48,1	55,7	51,9
Yhteensä	2 126	2 687	4 813	30,4	38,4	34,4

Aineiston analyysi. Raportissa esitettävissä estimaateissa on huomioitu sekä otanta-asetelma että kato. Nuorten vastaamisaste oli huomattavasti matalampi kuin vanhempien ja miesten vastaamisaste matalampi kuin naisten. Katoa on korjattu painottamalla havaintoja sukupuolen, ikäryhmän ja alueen mukaan. Painotuksessa on niin ikään huomioitu poikkeavat sisältymistodennäköisyydet eri ositteissa.

Kotitalouksia koskevassa tarkastelussa käytettiin kotitalouspainoja. Painokertoimet laskettiin oletuksella, että kunkin kotitalouden sisältymistodennäköisyys oli suhteessa taloudessa asuvien 15–74-vuotiaiden lukumäärään. Puuttuvat tiedot imputoitiin ikäryhmän mukaan.

Raportissa esitetyt tulokset ovat estimaatteja, joihin sisältyy otannasta johtuvaa satunnaisvaihtelua. Tekstiosiossa raportoitavat erot eri ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä 95 prosentin luottamustasolla, ellei muuta mainita.